

№ 21 – 22 (842 – 843)

Чэрвень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- ➔ **Падарожжы: літаратары Магілёўшчыны, фальклор Лідчыны, прымхі кашалёўцаў –**
стар. 2, 8 – 9, 10
- ➔ **Юбілей: Генрых Далідовіч, пісьменнік, зроднены з зямлёй –**
стар. 3
- ➔ **Талака: каштоўнасці протаіерэя Аляксандра Драгуна, сем’і Астравеччыны і Бярэзіншчыны –**
стар. 6, 7

У Дерабродзі на беларых азёраў Абстэрна і Набіста прайшоў аўдыётураў выхаднічым на Мёрскім раёне

Падрабязнасці чытайце на стар. 4

«Сённяя і будучая прыгажосць роднай зямлі»

Дзесяць гадоў запар жыхароў і гасцей нашай краіны радуе мастацкі праект «Мастак і горад». Сёлета пры матэрыяльнай падтрымцы банка ВТБ (Беларусь) ён рэалізуецца Музеем гісторыі горада Мінска сумесна з камунікацыйнай кампаніяй GBS і Мінскім гарадскім выкаўным камітэтам.

Штогод праект пашырае сваю аўдыторыю. Летась «Мастак і горад» упершыню адкрыўся ў анлайн-фармаце, сёлета, у юбілейны год, ён выйшаў за межы краіны – пазнаёміцца з выставай можа карыстальнік інтэрнэта ў любой кропцы свету.

У 2019 г. праект быў прадстаўлены на конкурс праектаў Міжнароднай асацыяцыі па сувязях з грамадскасцю (IPRA), дзе атрымаў срэбны медаль за 2-е месца ў намінацыі «Найлепшы культурны праект» найбуйнейшай ва Усходняй Еўропе, Сярэдняй Азіі і СНД прэміі ў сферы камунікацыяў «Eventiada IPRA Golden Worlds Awards». З 2011 г. ёю адзначаюць найлепшыя праекты, што адпавядаюць высокім стандартам, інавацыйнаму падыходу, якасці планавання і выканання. Яна з’яўляецца рэгіянальным этапам «IPRA Golden World Awards» (GWA) – глабальнай прэміі, што праводзіцца з 1990 г. IPRA.

27 траўня ў Мінску прадставілі дзясятую выставу праекта «Мастак і горад» – «Фарбы душы. Леанід Шчамялёў». Экспазіцыя, што ўключае рэпрадукцыі 34-х твораў жывапісу, упершыню змяніла сваю лакацыю з плошчы Якуба Коласа – разгорнутая на пешаходнай вуліцы Камсамольскай побач з Гарадской мастацкай галерэяй твораў Л.Д. Шчамялёва (філіяла Музея гісторыі горада Мінска). Сімвалічна, што не толькі творчы лёс мастака звязаны з вуліцай Камсамольскай, дзе атрымала сталую прапіску галерэя яго імя. На гэтай вуліцы ён жыў у 1955 г.

Аснова экспазіцыі галерэі створаная самім мастаком, які падараваў гораду 60 сваіх працаў. У 2003 г. галерэя адчыніла для наведнікаў свае дзверы на пр. Ракасоўскага, а з 2015 г. месціцца ў гістарычным будынку на вул. Рэвалюцыйнай, 10 і налічвае 65 твораў Леаніда Дзмітрыевіча. Цяпер частка працаў мастака з музейнай калекцыі па дамоў аб музейным супрацоўніцтве экспануецца ў Казахстане.

Асабліваасцю сёлетняга праекта з’яўляецца тое, што ўпершыню ён створаны выключна з карцінаў з музейнага збору. Для экспазіцыі адабра-

ныя гарадскія, местачковыя і вясковыя пейзажы, партрэты і нацюрморты. Пад кожнай рэпрадукцыяй размешчаныя тры QR-коды – аўдыягід па экспазіцыі на беларускай, рускай і англійскай мовах. На асобным стэндзе прадстаўленая анатацыя да выставы, напісаная Барысам Крэпакам, і звесткі пра мастака. Асобна прадстаўленая кароткая гісторыя праекта на 9-і малбяртах, прысвечаных кожнай выставе.

Урачыстае адкрыццё прайшло з удзелам галоўнага спецыяліста аддзела ўстаноў культуры Упраўлення культуры Мінгарвыканкама Марыны Ясюк, дырэктара Музея гісторыі горада Мінска Галіны Ладзісавай, начальніка аддзела рэкламы, грамадскіх сувязяў і маркетынгу банка ВТБ (Беларусь) Волгі Жукавай, мастацтвазнаўцы і сябра сям’і мастака Б. Крэпака, жонкі мастака Святаляны Шчамялёвай і інш. Экскурсію па выставе правяла старшы навуковы супрацоўнік Гарадской мастацкай галерэяй твораў Л.Д. Шчамялёва Мая Авадзінская.

Выстава будзе экспанавана да 20 верасня. Пад час яе плануецца правядзенне творчых акцыяў, у тым ліку будзе магчымаасцю ў «Адкрытай майстэрні» пад кіраўніцтвам

мастака напісаць уласную карціну, прыняць удзел у конкурсе ў сацыяльных сетках. Анонсы будучы публікавацца ў акаўнтах праекта ў Facebook і ВКонтакте. Дадатковую інфармацыю аб праекце можна знайсці на сайце higmink.by, дзе таксама можна паглядзець прадстаўленыя на выставе карціны Л. Шчамялёва і дакументальную стужку «Нараджэнне колеру».

Сваё творчае крада мастак ахарактарызаваў так: «Усё, што я ўвасабляю ў палотнах – мае жыццё. Гэта гісторыя маёй Радзімы. Гэта людзі, якіх бясконца люблю. І – прырода, без якой не ўяўляю свайго існавання. Сённяя і будучая прыгажосць роднай зямлі – гэта і ёсць тое, дзеля чаго я ў “сорак самы адчайны год” сышоў на фронт».

Варта наведзець экспазіцыю пад адкрытым небам і акнуцца ў шчамялёўскі свет творчасці «боганатхнёнага Маэстра пэндзля і Моцарта жывапісу». А хто захоча папоўніць свае веды пра творцу – пазнаёміцца з цікавымі дакументамі, асабістымі рэчамі і творами, прадстаўленымі ў залах Гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва.

*Наталі КУПРЭВІЧ,
фота аўтара*

Марына Ясюк, Барыс Крэпак, Волга Жукава

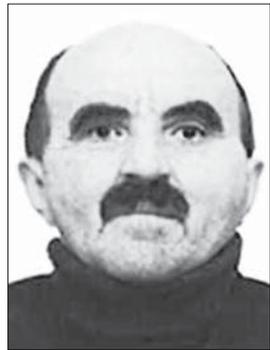
Сябры, пакуль ідзе падпіска на «Краязнаўчую газету» на 2-е паўгоддзе 2021 года, просім падпісацца самім і прапанаваць падпісацца іншым. Пашырым сябрыну!

Нам пра нас

Іван ЗАХАРЭВІЧ, педагог, г. Іўе

Прапаную задацца пытаннем: «Для чаго патрэбная ў агульнаадукацыйнай школе “Краязнаўчая газета”?».

Галоўнай мэтай сістэмы адукацыі любой краіны ёсць фармаванне грамадзяніна-патрыёта. Без гэтага немагчыма існаванне самой дзяржавы.

Асаблівую ўвагу ў справе выхавання грамадзянскіх якасцяў у моладзі надае на сваіх старонках «Краязнаўчая газета». Чаму? Звесткі, што ў ёй змешчаныя, блізкія і зразумелыя дзеям, таму працэс засваення гісторыі Айчыны становіцца больш лёгкім і зразумелым.

Краязнаўчы падыход дазваляе накіраваць вучняў ад блізкіх, даступных непасрэднаму назіранню фактаў і з’яваў да глыбокіх высноваў і абагульненняў, гэта значыць, арганізаваць працэс спасціжэння найбольш натуральным і даступным шляхам.

Вывучэнне роднага краю адкрывае шырока магчымасці для самастойнай дзейнасці вучняў, для пошуку, даследавання, нават адкрыццяў. Актыўны творчы пошук, што адбываецца пры правядзенні самастойнай працы, дазваляе перажыць радасць поспеху, паверыць у свае сілы, навучае пераадолюваць цяжкасці, развівае навыкі самаадукацыі.

Даследчыя краязнаўчыя працы часцей за ўсё выконваюцца ў калектыве, неабходна браць інтэрв’ю, запісваць успаміны розных людзей. Гэта спрыяе фармаванню ўменняў кантактаваць з людзьмі, вучыцца чалавечым зносінам, тактоўнасці, павазе да чужых меркаванняў.

Знаёмячыся з жыццём землякоў, дзеці знаходзяць у іх падставы для гонару за сваю зямлю і яе людзей, на чым і грунтуецца любоў да сваёй Айчыны, жаданне служыць ёй, працаваць на карысць гэтых людзей.

На тым тыдні...

✓ Якуб Колас значную частку свайго жыцця свядома аддаваў педагогічнай дзейнасці, выкладаў у розных навучальных устаноў краіны. Шчаслівае спалучэнне таленту настаўніка і паэтычнага дару дало магчымасць праз кожны радок, кожнае слова перадаць свой завет будучым пакаленням. Нездарма Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа 27 траўня ў межах праекта «Літаратурны чарвер» правёў мерапрыемства «Дасціпным і кемлівым». На сустрэчу прыйшла вядомая журналістка, пісьменніца-казачніца Галіна Пшонік, рэдактар аддзела часопіса «Народная асвета». Другакласнікі сталічнай гімназіі № 18 удзельнічалі ў літаратурных конкурсах, спабарнічалі ў чытанні скарагаворак, дэманстравалі веданне твораў Якуба Коласа. Галіна Барысаўна прачытала дзецям свае творы.

✓ У Міжнародны дзень абароны дзяцей, 1 чэрвеня, у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё выставы «Малады беларускі эсклібрсаў» і ўзнагароджанне пераможцаў конкурсу эсклібрсаў.

У конкурсе, прымеркаваным да 100-годдзя НББ і 15-годдзя Музея кнігі, узялі ўдзел дзеці ад 6-і да 16-і гадоў. Больш за 170 мастацкіх твораў атрымалі арганізатары з усіх куткоў Беларусі. Усе яны дэманструюцца на выставе ў Музеі кнігі, а найлепшыя атрымалі ўзнагароды.

✓ 2 чэрвеня ў Арт-гасцёўні «Высокае м’ста» ў рамках рэспубліканскага фестывалю мастацкай фатаграфіі «МОСТ-21» Беларускага саюза мастакоў прайшло адкрыццё выставы «Альтэрпроцэсы». Фестываль – маштабны праект, што садзейнічае прасоўванню і развіццю мастацкай фатаграфіі ў краіне. Выстава – гэта мастацка-адукацыйны праект, што знаёміць з альтэрнатыўнай фатаграфіяй, альтэрнатыўнымі спосабамі атрымання выявы і эксперыментамі ў цёмным пакоі. У якасці альтэрнатывы найчасцей выступаюць... старадаўнія фотапрацэсы, што называюць таксама гістарычнымі ці бясрэбнымі. За кожным здымкам стаіць карпатлівая праца, а асаблівасці тэхналогіі стварэння робяць кожны адбітак унікальным, непаўторным.

Да 27 чэрвеня можна пабачыць больш за 80 працаў, што знаёмяць з разнастайнымі працэсамі атрымання фотавяявы.

Скарыстаная інфармацыя з паведамленняў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, Музея гісторыі зорада Мінска

Жаўрукі, што крыллем неба краналі

Літаратурнае падарожжа па Магілёўшчыне

Касцюковіцкая зямля надзвычай багатая на літаратурныя таленты. Яна дала свету адзінага на Магілёўшчыне народнага паэта Аркадзя Куляшова і адзінага народнага пісьменніка Івана Чыгрынава, шэраг майстроў слова – Аляксея Русецкага, Васіля Хомчанку, Леаніда Левановіча, Масея Сяднёва, Мікалая Леўчанку...

Асобнае месца займае Алесь Письмянкоў, імя якога будзе з’яць нязгаснай зоркай на паэтычным небасхіле Беларусі. Самыя шчырыя і пранікнёныя вершы ён прысвяціў сваёй радзіме. Узяць хаця б такія радкі:

Прылегчы ў пахкую траву,
Глядзець спакойна у нябёсы.
Глядзець, як воблакі над лёсам
Плывуць...

Адчуць сябе травінкай сярод траў,
Ці ліўнем вымытай лістотай,
Ці жаўруком перад палётам,
Што неба крыллем не кранаў.

Яго творчасць адзначана прэміяй Ленінскага камсамола БССР, Літаратурнай прэміяй імя А. Куляшова I, пасмяротна, прэміяй «Залаты апостраф». Імя А. Письмянкова з 2006 года носіць Касцюковіцкая дзіцячая бібліятэка.

Дзеля захавання памяці пра слыннага сына Касцюковіцкай зямлі на яго радзіме з 2007 года праводзіцца рэгіянальнае свята паэзіі і аўтарскай песні «Письмянкоў луг». Фестываль змяняў назвы, фармат, даты правядзення, з 2011 года ладзіцца на спецыяльна пабудаванай пляцоўцы – летнім амфітэатры ў Касцюковічах і ў яго вёсцы Бялынкавічы на маляўнічым лузе каля ракі Бесядзь. Удзел бяруць прадстаўнікі кіраўніцтва вобласці і раёна, пісьменнікі і выканаўцы аўтарскай песні розных рэгіёнаў краіны і сумежных рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі, родныя і сябры пісьменнікаў Касцюковіцкага краю, члены сям’і Письмянкова. У рамках свята арганізуюцца конкурсы паэзіі, аўтарскай песні, выяўленчага і дэкаратыўна-ужыткавага мастацтва, бібліятэчных выставаў-прэзентацыяў.

Гэта адзіны такога кшталту і тэматычнай накіраванасці фестываль на Магілёўшчыне і бадай што ва ўсёй Беларусі.

Сёлета 22 траўня ў рамках VI рэгіянальнага фестывалю паэзіі і аўтарскай песні «Письмянкоў луг» быў арганізаваны конкурс бібліятэчных выставаў «Літаратурнае падарожжа па старонках пісьменства роднага краю», удзел прынялі дзевяць раённых бібліятэк вобласці.

Касцюковіцкая раённая бібліятэка імя І. Чыгрынава

падрыхтавала літаратурную экспазіцыю «Яны прайшлі па той вайне», дзе прадстаўленыя матэрыялы ваеннага і паваяннага часу, прысвечаныя жыццю і творчасці пісьменнікаў-франтавікоў А. Куляшова, І. Чыгрынава, А. Русецкага, В. Хомчанкі, С. Пацёмкіна. Архіўныя дакументы, фотаздымкі, аўтарскія зборнікі, прадстаўленыя на старадаўніх этажах і ў чамаданах таго часу, праілюстраваныя прадметамі ваеннай пары, прыцягвалі ўвагу наведнікаў. Эмацыйны фон стварала тэатралізацыя мірнага жыцця і раптоўнага пачатку Вялікай Айчыннай. Комплексны па-

ЯКУБ БРАЙЦЕВ. АРХІВНОЕ НАСЛЕДДІЕ

дыход Касцюковіцкай раённай бібліятэкі імя І. Чыгрынава да прадстаўлення літаратурнай спадчыны рэгіёну адзначены дыпломам пераможцы.

Выстава-прэзентацыя Хоцімскай раённай бібліятэкі «Якуб Браіцаў. Архіўная спадчына», прысвечаная 160-годдзю з дня нараджэння празаіка, драматурга, паэта-земляка Якуба Раманавіча Браіцава, адзначаная дыпломам другой ступені. Пад гукі цымбалаў вядучая пазнаёміла наведнікаў з асноўным творам пісьменніка – раманам «Сярод балот і лясоў», прызнаным крытыкамі і літаратуразнаўцамі першым беларускім раманам. Была прадстаўленая драматычная сцена з жыцця Я. Браіцава, які піша верш «Дудка» і чытае яго сваім першым слухачам.

Цэнтральнае месца адведзенае копіям сямейнай фотаздымкаў, асабістых дакументаў і каштоўных рукапісаў пісьменніка-земляка з фонду Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

Наведнікаў пазнаёмілі з электронным рэсурсам «Якуб Браіцаў. Архіўная спадчына», падрыхтаваным супрацоўнікамі цэнтральнай бібліятэкі да юбілею творцы.

Наш календар

Стыхія свайго, роднага і першароднага

1 чэрвеня 75-годдзе адзначыў праймак, публіцыст Генрых ДАЛІДОВІЧ. Безумоўна, імя Генрыха Вацлававіча знаёмае нашым чытачам. А нашы даўнія чытачы памятаюць, што ён разам з Уладзімірам Аляксандравічам Гілепам сталі стваральнікамі «Краязнаўчай газеты», некалькі гадоў п'сьменнік быў намеснікам галоўнага рэдактара выдання.

Нарадзіўся будучы п'сьменнік на хутары Амшарок, што быў поблізу сённяшняй вёскі Янковічы Стаўбцоўскага раёна, у сям'і каваля. Па сканчэнні адзялення беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта настаўнічаў, служыў у арміі. З 1973 года працаваў у рэдакцыі часопіса «Полымя», з 1979-га па 2002-і – у часопісе «Маладосць», намеснік галоўнага рэдактара, потым галоўны рэдактар.

Крытык Алесь Марціновіч у прадмове да кнігі выбранага «Жывы покліч» пісаў: «Г. Далідовіч-п'сьменнік, можна сказаць, добра знаёмы, але, як і кожны сапраўдны творца, ён пры кожнай новай сустрэчы з яго творамі (і не толькі новымі, а і ранейшымі) усё болей раскрываецца лепшымі якасцямі свайго таленту. Глыбокім псіхалагізмам, своеасаблівай настраёнасцю, багаццем мовы, уменнем будаваць дыялогі... За ўсім жа гэтым – той своеасаблівы мікраклімат, у якім жывуць людзі, народжаныя багатай фантазіяй аўтара. Адначасова ў іх характарах, паводзінах, учынках ёсць нешта і ад тых, каго п'сьменнік

Рада і Выканкам ГА «Беларускі фонд культуры», рэдакцыя і рэдаклегія «Краязнаўчай газеты» пісаўа вішнуюць Генрыха Вацлававіча ДАЛІДОВІЧА з юбілеем. Вы, хто некалі напісаў простыя словы: «Асабліва гістарычная няпраўда глумліва гняце нас, беларусаў...», робіце вялікі ўнёсак у ліквідацыю бельных плямаў у мастацкім асэнсаванні нашай слаўнай Мінуўшчыны. Зычым Вам моцнага здароўя, плёну ў працы, радасці ад кожнага дня і ажыццяўлення задуманых планаў у напісанні новых твораў.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Генрых Далідовіч

Жывеш зроднена найперш з зямлёй

(Урыўкі з апавядання «Сярод лесу, сярод поля»)

Вясна

...мабыць, зусім нечакана і самымі першымі заяўляліся жаўранкі. Адзін з іх, ледзь бачна хвалюючыся крыльцамі, адзінока нізка вісеў над праталінамі і... не тужліва, а ўзбуджана спяваў!.. «Абспеўае поле!» – радасна казала маці, што тады Геніку было зусім не зразу-мела, што такое – «абспеўаць поле»? Ён толькі пазней зразумеў, што ў словах маладукаванай маці – розум Сялянскай Энцыклапедыі... Вось, да слова, яна казала такое: да не адзяванага жаўронкам поля нельга было чапаць зямлю, бо «яна пры родах». Як і нельга было ў рукі браць насенне: на тое прыйдзе свой час. Альбо: «Ой, якое маладое неба!» Гэта – яшчэ зімой, калі яно пачынае хораша выблакцівацца і напаяняцца лёгкімі вандрунымі аблачкынкамі. Адкрытая зямля, першая зелянота

вельмі цешылі: за асабліва белаю на хутары зіму засумоўвалі вочы на яркасці. (...) Лепсе. Вакол – на зямлі, на кустоў і дрэвах – ужо ўгусецка зелянота. Поплаў высыхнуў і на ім усё больш шчодрыцца мурог, а ля копанкі, дзе ўвечар заліваліся сваімі спевамі жабы і дзе хутка будзе шмаат хвастатых апалонікаў, малажаданая дружная асака (яе, жорсткаю, з неахвотай ёсць жывёла). Па баках поплава шыкуюць дзьмухаўцы, ад іх у вачах ажно жаўціць. Абліліся бела-ружовай квеценню яблыні, і пры іх удзень адно гула ад галодных пчолаў. Геніку і Ганначы – строгаі наказ: «пасвіць» ад катой, вaron і ястраба курают. Па-сапраўднаму пасвілі і свіней. Бывала, на рахманай мацэры Генік і катаўся. А якая была радасць, калі аднойчы іхняя кошка ім, дзецам, не велізарную ўпеху выносіла з цёмнага гумна на светлы двор сваіх кацянят. Яны былі непрывыкля да прасторы і

ца рэха. Могуць быць першыя неспакойныя, перасцерагальныя штуршы прыгаршч вады ў шыбіны. Пасля той першай страшнай ночы прырода нібыта ўлагалася, цішэла. Прышякала, прышарвала, а за тыдзень – трава па пояс, летняе разнаквецце. Значыць, наступае часіна для сенакосу. У Амшарку і далей дастаюць загорнутыя ў розныя прамасленыя ануці косы і пачынаюць кляпаць іх. Генік любоўна назіраў, як бацька з пашанотай клаў на вострую бабку трошкі ўжо сточаную касу і не проста біў па яе востры малатком, а выводзіў сваю музыку. Не кожны мог музыканіць – значыць, і не кожны здольваў дагледзець Яе Вялікасць Сялянскую Касу, якая ва ўмельных руках вытварала цуды, калі выбрывала да кароньчыкаў траву і спрыяла назапасіць харч для жыццядайных для селяніна Божых стварэнняў, якіх чамусьці вырашылі назваць жывёлінамі!..

Лета

Для Геніка яно найперш запомнілася тым, што аднойчы ўдзень становіцца гарача – значыць, трэба падымацца на світанні. Каб чым раней выгнаць на пашу карову, цяля і авечкі, надалучыць іх да суседскіх, напасвіць да прыпёку, да нападу на жывёлу аваднёў і спяньнеў.

На хутарскі статак ёсць свой «камандзір» – пастух дзядзька Пятро. Акалечаны, аднарукі і аднавокі, не можа як след працаваць на гаспадарцы, дык з ранняй вясны да позняй восені кожны год наймаецца пасвіць статак, узімку (о, дзіва!) і адной рукой ды цурбалкам другой майструе. Робіць – любя паглядзець! – цаборкі, бочачкі, маслабойкі, вокны – усё, што што папросіць. Генік па калейцы (чарзе) бывае ў яго падпаском. Тое, што трэба нехаця падымацца на досвітку, не бада: пазней будзе ўпеха. Дзядзька Пятро – бывалы чалавек, служыў у польскай арміі, адбіваў у Польшчы напад немцаў, быў у палоне ў Германіі, пасля зведваў Сібір, дык ён, хоць звычайна маўчун, можа і ўмее шмаат расказваць цікавага. «Я люблю пагаварыць з вашым старэйшым хлопцам, – не раз гаварыў той яго бацькам. – О то кемна слушае!» Ён яшчэ ўмеў пакзаць схаванае птушынае гняздо, злавіць зайчыка ці вожыка, навесці на паляну з салодкімі суціцамі, на сівамохавы барок з красунамі-баравікамі. А якія вабныя былі раскладзеныя цяпельцы, смачнае сала, сасмажанае на ражончыку, спражанае калоссем жыта альбо спечаная ў прысаку бульба!

Лета – канечне ж, і сенакос. Люба паглядзець, як лёгка, хораша шахае касой

бацька – не спяшаецца, па-соўвае ўперад ногі марудна, але захоплівае шырока і ажно вышпае траву да зямлі. Скошаная, без каранёў трава хутка прывяльваецца, пачынае саладкава пахнуць. А калі ён з маці разварушыць яе грабильна, то ўсё больш ад яе ідзе водарны сухі пах, становячыся сенам, каб хутка трапіць у гумно, у застаронак, і ўлегчыся там (якія пазней смачныя сагрэтыя і падгнілыя ў сене дзічкі!). Калі ўжо хадзіў у школу, бацька купіў і для яго невялікую касу, наладзіў па яго расце касе і ручку. Смех і гора было ад той яго першай касовай навукі: каса то зарывалася ў зямлю, то скакала паверсе травы, то пакадала шмаат космаў. Вацька і смяяўся, і злавяў з-за яго наўмелства, а Генік плакаў ад роспачы. Прытуліўшы, сцудшвала маці: «Любы мой касец! Не бядуі, навучышыся, будзеш касіць лепш за бацьку». Налаўчыўся, у старэйшых класах школы на саўтасным лузе ішоў у мужчынскім гурце не апошні ў калейцы, але за бацьку лепш не спраўляўся. Ды і ў таго доўга быў неперамогаць, дзядзька Мікалай – стаць паперадзе яго ніхто не асмелываўся: «каб не падрэзаў пяты!» Наладзіўся Генік і раздзімаць мяхі ў кузі, зубіць сярпы, араць. (...)

Дзіўнае неба ў ясныя дні, калі па ім паволі, ледзь заўважна паўзуць лёгкія кучмы аблачын. Ляж на спінку, зірні ўгору: вунь статак кароў і авечак, сабака, воўк, які падкрадваецца да іх! Вунь абрыс дзядзькі Пятра! Праўда, прывіды тыя рухаюцца, распыляюцца і замест іх – штосьці казачна дзівоснае. Дзядзька Пятро кажа, што на небе можна ўсё ўбачыць, апроч Бога, а вось той сам можа нагадаць вялікай галавою, высокім лобам, вялікімі носам і бараду, пранізлівым позіркам: «Чаму грашыш, раб мой? Маці часамі не слухаешся, употай курыш?» Аднойчы Генік і ўбачыў не зусім бялоткае, а крышачку падцененае воблака – яно вылепілася ў галаву з тым абліччам. Спачатку здалося, што гэта – дзядзька Мікалай (яго баяліся ўсе хутарскія дзеці нават за тое, што ён па «скарце» маці мог прыстрашыць: «Ну, калі ты такі неслух, то забяру цябе пасвіць маіх пчолаў!» Кожны ж знаў, што пчала балюча джаліць). Дык вось некая тая нябесная галава зірнула яшчэ болей насуплена, чым, бывае, глядзіць дзядзька Мікалай, нават грозна. Аж страшна стала: Ён! Генік ускінуўся, сеў – а вакол знаёмая прастора, і ўсё спакойнае, лагоднае (не, не зусім усё ціхае, нешта вакол знаёма зумкае, стракача і шапоча), дык і палягчыла ад таго, што ты жывеш, сядзіш зроднена найперш з зямлёй!..

Мёршчына: не толькі жураўлі і журавіны

Едучы на славу тая Бра-слаўскія азёры, падарожнікі часцей абмінаюць Мёрскі раён. А дарэмна. Апошнім часам гэтая частка Віцебшчыны становіцца ўсё больш прыцягальна для турыстаў. І не толькі з-за ўжо шырока вядомага фесту «Жураўлі і журавіны Міёрскага краю». Ёсць яшчэ ўнікальнае нізавое балота Ельня – адзін з буйнейшых у Беларусі комплексў верхавых і пераходных балотаў са шматлікімі азёрамі. Тут ладзяцца цікавыя вандроркі, назіранне за жураўлямі... І гэта не ўсё.

Цягам некалькіх гадоў у раёне ажыццяўляецца ініцыятыва «Скарыстанне мясцовага патэнцыялу як галоўнага рэсурсу для стварэння ўнікальнай турыстычнай прапановы», што рэалізуецца ў рамках праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Разам для грамадства і прыроды: умацаванне працэсу развіцця ў Мёрскім раёне праз партнёрства мясцовых уладаў і грамадзянскай супольнасці» пры фінансавай падтрымцы Еўрапейскага саюза. За гэты час тут з'явіліся новыя аграрыдзібы, турыстычныя маршруты, сядзібы рамеснікаў і іншыя кропкі прыцягнення наведнікаў.

На пачатку новага турыстычнага сезона адбылося мерапрыемства, што павінна не толькі паказаць мясцовыя цікавосткі, але і стала своеасаблівым кірмашом прапаноў. Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» зладзіла прэс-тур з аглядам тураў выхаднога дня. У мерапрыемстве бралі ўдзел журналісты мясцовых і сталічных СМІ, прадстаўнікі турыстычнай галіны.

Сустрэча адбылася ў старажытнай вёсцы Пераброддзе. Цяпер гэта невялікае паселішча, а калісьці яно было мястэчкам, што мела магдэбургскае права, свой герб... Гістарычна пацверджаны дакумент, ліст Жыгімонта Аўгуста ад 22 лютага 1571 г., Пераброддзе выразна называе «горадам». Тут нарадзіўся спявак (тэнар), заслужаны артыст БССР (1955) Міхал Шуманскі, які спяваў у Дзяржаўнай харавой капэле БССР пад кіраўніцтвам Рыгора Шыры. Пра гісторыю Пераброддзя распавёў мясцовы краязнаўца, настаўнік гісторыі Мёрскай СШ № 3 Вітаўт Ермалёнак, які таксама зрабіў экскурс у даўніну Мёршчыны, гістарычнай Дзісеншчыны. Гэта радзіма многіх выбітных дзеячаў культуры, грамадскіх і палітычных дзеячаў (сярод іх роды Лапацінскіх, Клётаяў, Генрых Дмахоўскі, Пётро Мятла, Лядэфонс Бобіч, вядомы таксама як Пётро Просты, Сяргей Панізьнік, Франц Сіўка), для некага – зямля, дзе раскрыўся іх талент, з Дзісеншчынай звязаны, напрыклад, Віктар

Жаўняровіч, Язэп Драздовіч і Ігнат Буйніцкі.

Пасля гэтага прысутныя ад гісторыі вярнуліся ў дзень сённяшні. І – зазірнулі ў будучыню. Рэй вяла гаспадыня аграрыдзібы «Мацейкава сяліба» Галіна Паўлоўская. Пачала з невялікай экскурсіі па сваёй гаспадарцы, пазнаёміла з сядзібным музеем, «Вясковымі хвілінкамі», што праводзяцца ў ім, паказала выставу мясцовых майстроў, што размясцілася ў адной з пабудоваў. Ёсць тут і рэчы, што не сустрэнеш у іншых мясцінах. Паколькі Пераброддзе размясцілася між двума азёрамі – Абстэрна і Набіста, то здаўна людзі тут жылі рыбалоўствам. У музеі нямала экспанатаў, звязаных з гэтым родам дзейнасці: сетка, якой сто гадоў, паплаўкі з бяросты і гліняныя грузілы для невада, сані для перавозкі ўлоўу...

Далей сустрэча адбывалася ў фармаце знаёмства-расповід-дэгустацыя. Спынімся каратка на кожным выступе.

Адбылося ўсё з месца ў кар'ер, прычым, амаль у прамым сэнсе. Яўгенія Цітовіч распавяла пра сваю аграрыдзібу «Конны дворык», што ў вёсцы Стары Пагост, дзе наведнікам прапаноўваюць навучыцца ездзіць конна, а больш дасведчаным – вандроркі па маляўнічых ваколіцах, па берагах двух азёраў. Відзэазапісы такіх вандровак проста заварожваюць. А калі яшчэ сеці на скакуна ды пусціцца ў шлях... Каб потым падмацаваць стравы, прыгатаванымі Свяцлаўнай Рышук. Напрыклад, смачным шчупаком.

У вёсцы Бабарыкі непадалёк шырока вядомага вада-спада на рацэ Вята знаходзіцца аграрыдзіба «Ля вада-спада». Галіна Урбановіч не толькі распавяла пра адметнасці сваіх мясцінаў, але і прапанавала пакаштаваць смакоцце, згатаванае ёй і сынам. Да ўсяго, спн. Урбановіч – адзіны ў раёне акрэдытаваны гід-перакладчык з англійскай мовы, мае права ладзіць экскурсіі па Ельні на замежнай мове.

Андрэй Літвінаў з аграрыдзібы «Жураўліная Ельня» (вёска Сухія) распавёў пра роварны маршрут, прапра- «Хатні падворак» (вёска Заба-

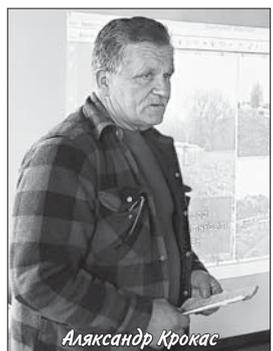
Галіна Паўлоўская

Кася Казачонак

дзены па раёне. І з горьчучу распавядаў, што часцямю даводзіцца быць абаронцам спакою жураўлёў, якія аблюбавалі балота для адпачынку ў дарозе, ад турыстаў, якія разбіваюць свае намётавыя і аўтамабільныя лагеры як бліжэй да птушых стаянак. «Даводзіцца падыходзіць і абараняць сваіх жураўлёў, – кажа актывіст, – ад дзікіх турыстаў».

Захоплена аб мёдзе і прадукцыі пчалярства распавядаў Аляксандр Крокас, уладальнік гаспадаркі «Мужычок-медавічок». А яшчэ тут прапануюць адносна новы для нас від адпачынку – сон у адмысловым доміку на пчаліных вуллях.

Аляксандр Крокас

Біэлаг Раіса Іванова распавяла пра зёлкі і лекаванне імі. Вакол нас і пад нагамі – сапраўдная аптэка, якую варта ведаць. А таксама – разумець, што будзе карысным, а чым варта не зложываць. «Цяпер нямала рознай інфармацыі, – кажа траўніца, – з тым жа інтэрнэце можна знайсці розныя парады, рэцэпты, што часамі супярэчаць адно аднаму. Таму варта разабрацца, што падыдзе канкрэтнаму чалавеку. Бо зёлкі – тыя ж лекі, і што аднаму дапаможа, іншаму можа калі не нашкодзіць, то прынамсі не прынясе чаканага эфекту».

Дэгустацыйную прэзентацыю «Перабродскія прысмакі» правяла Валянціна Латышкевіч. У яе фермерскай гаспадарцы «Хатні падворак» (вёска Заба-

Галіна Урбановіч

лоцце) вырабляюць малочную прадукцыю – тварог, сыры, смятану, сырныя багеты. Пад час выступлення спн. Латышкевіч падзялілася сакрэтамі вырабу якаснага хатняга тварагу.

Вольга Мароз – першапраходца ў галіне агратурызму не толькі ў яе Дзісне і Мёрскім раёне. У сваім выступленні «Нашы крокі да ўстойлівага развіцця. Дзень сённяшні» яна распавяла пра шлях, што прайшлі аграрыдзібы, спынілася на дасягненнях і падзялілася планами на будучыню. А потым правяла майстар-клас па старасвецкіх танцах.

Ксенія Маскаленка з вёскі Сухавержжа (аграрыдзіба «Яльнянскі падворак») распавяла пра распісныя пернікі, што робяць тут, а потым правяла майстар-клас. Майстар-клас па дэкупажы правяла Г. Урбановіч.

Выступленне ж адметнага чалавека, Касі Казачонак з вёскі Камянополле (аграрыдзіба «Проста Кася»), якую называюць не

Вольга Мароз

Валянціна Латышкевіч

Ксенія Маскаленка

Алена Палайкова

Сваімі прыёмамі фіксаваць прыгажосць і адметнасць навокальнага свету падзяліўся стваральнік інтэрнэт-партала «Планета Беларусь» Сяргей Пльтквіч. Дадаткам да выступлення стала невялікая падборка яго фотаздымкаў, зробленых у розных кутках Мёршчыны.

Вядома ж, пасля наведвання цікавых мясцінаў заўсёды хочацца пакінуць нешта на памяць. Пра сувеніры з «мёрскім акцэнтам» (у тым ліку, і зробленых удзельнікамі агляду тураў выхаднога дня) распавяла ўладальнік крамы «Вялес» і кавярні «КотоФЕЙка» Алесь Глебка.

Такая кароткая завочная вандрорка ў край паміж Браслаўскімі азёрамі, ракой Дзвіной і балотам Ельня. Вядома ж, на Мёршчыне багата іншых цікавых мясцінаў, дзе мала ступала нага турыста. І можа стацца, завітаўшы сюды, нехта і не даедзе да Браслава...

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота аўтара

Андрэй Літвінаў

Алесь Глебка

Жаўрукі, што крыллем неба краналі

Літаратурнае падарожжа па Магілёўшчыне

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2)

Дыпламам трэцяй ступені адзначаная **Дрыбінская раённая бібліятэка** за юбілейную выставу «Тот край, откуда родом...», прысвечаную 85-годдзю ганаровага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, ганаровага грамадзяніна Дрыбінскага раёна Віктара Кудлачова. На выставе былі прадстаўлены дакументы пра жыццё і дзейнасць, творчыя дасягненні пісьменніка, аўтарскія і калектыўныя зборнікі, фотадакументы аб знаходжанні і сустрэчах з чытачамі ў родных мясцінах.

Адбылася прэзентацыя дакументальна-біяграфічнай апавесці І. Фамянкавай «Вдохновенья луч», якая толькі што выйшла з друку. Яна распавядае аб нягодах і радасцях чалавека, які ў дзевяць гадоў страціў зрок, пра імкненне да жыцця і спазнання, пра людзей, якія былі побач і дапамагалі герою падняцца на высокую прафесійную і грамадскую прыступку.

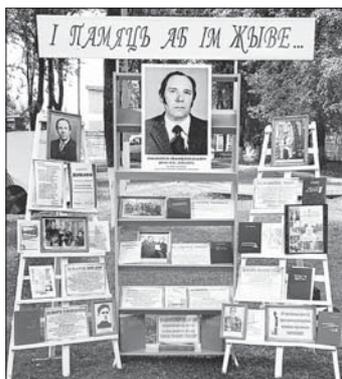
Дыплом трэцяй ступені атрымала і **Шклоўская раённая бібліятэка** за выставу-інсталяцыю «Вайна ў лёсе пісьменнікаў Шклоўшчыны», што знаёміла з творчасцю пісьменнікаў-землякоў, чые маленства і юнацтва выпалі на гады Вялікай Айчыннай вайны: У. Харланцьева, В. Арцем'ева, Н. Галіноўскай, Л. Анціпенкі, Г. Вярбіцкага. Кнігі пісьменнікаў дапоўнены архіўнымі матэрыяламі (ваеннымі фотаздымкамі, узнагароднымі дакументамі, рукапісамі і газетамі 1945 года).

Для стварэння атмасферы салдацкага прывалу былі аформлены лясныя дэкарацыі, імправізаванае вогнішча, прадстаўлены экспанаты часоў вайны: палявы тэлефон, бінокль, алюмініевы кацялок, кружка і фляжка, гармонік, які дапамагаў салдату адпачываць на прывале. Была і сапраўдная палявая кухня.

Дыпламамі ўдзельнікаў адзначаны пяць раённых бібліятэк. **Клімавіцкая раённая бібліятэка імя І. Пехцерава** стварыла экспазіцыю «Кніжны кірмаш». Дзяўчаты ў нацыянальных строях прадставілі зборнік гумарыстычных вершаў мясцовай паэткі Галіны Цыганковай «Гарэзлівы кірмаш», які дапамагла выдаць раённая бібліятэка. Г. Цыганкова – журналіст клімавіцкай раённай газеты «Родная ніва», многія гады вядзе аўтарскую рубрыку «Субацея», дзе друкуе свае гумарыстычныя вершы з незвычайнымі фотаздымкамі. Рубрыка так спадабалася клімаўчанам, што неўзабаве ў аўтара з'явілася нямала суаўтараў. Жыхары пачалі дасылаць журналісту свае фотаздымкі з цікавым сюжэтам, на якія Г. Цыганкова піша яркія вершы.

«Клімаўшчына літаратурная» знаёміла гасцей з творчасцю пісьменнікаў-землякоў, у тым ліку Івана Пехцерава.

Краснапольская раённая бібліятэка прадставіла персанальную выставу «І памяць аб ім жыве...», прысвечаную грамадскаму дзеячу, настаўніку, пісьменніку і краязнаўцу Леаніду Лабаноўскаму. Тое, што ён зрабіў для Краснапольшчыны, цяжка пераацаніць. Л. Лабаноўскі быў мастацкім кіраўніком аматарскага тэатра пры раённым Доме культуры – старэйшага народнага тэатра ў Беларусі, арганізаванага яшчэ ў 1918 г. Дзейнасць тэатральнага калектыву і яго кіраўніка былі адзначаны Граматай Вярхоўнага Савета БССР і ганаровым званнем «народны».

Тэатр працягвае плённа працаваць, на краснапольскай зямлі праводзіцца міжрэгіянальны фестываль аматарскіх тэатраў «Тэатральныя вечарыны».

Леанід Васільевіч рупліва займаўся вывучэннем гісторыі Краснапольшчыны, арганізаваў школьны гісторыка-краязнаўчы музей, які таксама атрымаў званне «народны». Ён аўтар 14-і кніг па гісторыі Краснапольскага раёна, расказаў пра ўдзел настаўнікаў Краснапольшчыны ў Вялікай Айчыннай вайне, пра землякоў-афганцаў, наступствы Чарнобылю. Апошняя кніга «Вязні вайны» выйшла з друку ўжо да гадавіны з дня яго смерці. Экспазіцыя «І памяць аб ім жыве...» – даніна павагі землякоў да памяці знакамітага пісьменніка, краязнаўцы, які гісторыю свайго краю рабіў даступнай.

Бібліятэчная пляцоўка **Крычаўскай раёнай бібліятэкі** «Гукі Крычаўскага балю» запрасіла перанесціся ў далёкую эпоху XVIII стагоддзя і акунчыць у яе атмасферу, паслухаць вершы землякоў, прыняць удзел у інтэлектуальных гульнях. Гасцей пляцоўкі сустракалі пад гукі песні на вершы В. Паліканнай і Д. Даўгалёва «Давай з табой на Вы...». Кніжная выстава-інсталяцыя «Баль у Палацы Пацёмкіна» знаёміла з гісторыяй балю і яго этыкетам.

На выставе «Літаратурныя імёны зямлі Крычаўскай» прадстаўлены сучасныя творы паэтаў-землякоў.

Слаўгарадская раённая бібліятэка арганізавала тэматычную выставу «Мой родны край, мая зямля, мая Слаўгарадчына», прысвечаную 885-годдзю заснавання горада (гістарычны Прапошаск, Прапойск. – «КГ»). Матэрыялы раскрывалі звесткі аб гісторыка-культурнай спадчыне краю, аб гераічных падзеях, выбітных людзях і славетных мясцінах. На выставе ў асноўным былі прадстаўлены выданні краязнаўчага характару: фотадакументальныя альбомы з арыгінальнымі фатаграфіямі, дакументамі, успамінамі, інфармацыйныя выданні, бібліяграфічныя дапаможнікі і інфармацыйна-рэкламныя буклеты, створаныя спецыялістамі бібліятэкі. Дадаткам да выставы сталі хатні сыр – гастронамічны брэнд Слаўгарадскага раёна, вырабы народных майстроў, пітная вада з «Блакiтнай крыніцы».

Цэнтральным звяном выставы сталі творы пісьменнікаў Слаўгарадчыны К. Кірзенкі, М. Стральцова, А. Масарэнкі, В. Ракава, Ф. Шкірманкова, якія праслаўлялі родныя мясціны, іх прыроду і працавітых людзей.

З гісторыяй Чэрыкаўскага краю, знакавымі падзеямі, памятнымі мясцінамі, помнікамі прыроды, вядомымі землякамі, літаратурнай і культурнай спадчынай знаёмілі матэрыялы літаратурна-краязнаўчай экспазіцыі **Чэрыкаўскай раённай бібліятэкі** «Вобразы роднага краю». Былі шырока прадстаўлены матэрыялы пра пісьменнікаў-землякоў В. Карамазова, І. Гутарава, І. Дзенісенку, І. Сіцова, А. Яскевіч, зборнікі вершаў самадзейных паэтаў раёна, выдадзеныя супрацоўнікамі раённай бібліятэкі. Дапаўняла экспазіцыю фотагалерэя з архіўных здымкаў горада сярэдзіны мінулага стагоддзя, матэрыялы па гісторыі кнігадрукавання на Чэрыкаўшчыне і матэрыялы па абрадавым свяце «Бразгун», прызнаным нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасцю Рэспублікі Беларусь.

Бібліятэчныя экспазіцыі арганічна ўпісаліся ў канцэпцыю свята, наглядна дэманстравалі гістарычны і культурны набыткі рэгіёнаў, папулярывалі багатую літаратурную спадчыну Магілёўшчыны і яе літаратурнай сталіцы – Касцюковіччыны, найбольш выбітным прадстаўніком якой з'яўляецца А. Письмянкаў. Яго вершы – празрыстыя і сонечныя, як травеньскія дні, калі на адкрытых пляцоўках і на берэзе Бесядзі непадалёк бацькоўскага дома пісьменніка ладзіцца фестываль «Письмянкаў луг». Добрае надвор'е дазволіла святу адбыцца ў поўным фармаце, выклікала ў сэрцах гасцей і ўдзельнікаў радасць ад усведамлення таго, што не збяднела зямля касцюковіцкая на ярых творцаў, ад таго, што яшчэ раз пашчасціла пачуць шчырыя радкі сапраўднага сына свайёй зямлі, паэта чыстай красы Алеся Письмянкава.

Галіна ДЗЯТЛАВА,
галоўны бібліятэкар Магілёўскай абласной бібліятэкі,
член журы фестывалю «Письмянкаў луг»

Талака за гістарычнае і культурнае адзінства

Велікодныя дні – час асаблівай урачыстасці і духоўнай радасці. Напэўна, таму мы стараемся менавіта ў гэты сакральны час звяртацца да вытокаў духоўнасці, той чыстай крыніцы, з якой бруіць жыццёвая сіла – прыгажосці, дабрыві, міласэрнасці, узаемапаразумення, любові.

Спрадзеву беларусы – і дзяды, і бацькі нашыя – заўжды вызначаліся шчырай набожнасцю, глыбока паважлівым стаўленнем да царквы і шанавалі яе святыні. Продкі аберагалі і рупна даглядалі свае храмы. І сёння наш народ паказвае высакародныя маральныя якасці – выключную дабрыву, гасціннасць і міралюбства. Вельмі важна сёння, калі ў краіне абвешчаны Год народнага адзінства, ушанаваць гэтыя добрыя прыклады, каб жыць у міры і згодзе.

Хачу расказаць чытачам газеты пра благачыннага Любанскай царкоўнай акругі протаіерэя Аляксандра Драгуна.

Нарадзіўся Аляксандр 9 мая 1969 года ў вёсцы Лоск Валожынскага раёна ў прастай сям'і. Бацька Сяргей Рыгоравіч працаваў інжынерам, маці Зоя Іваннаўна – настаўніцай. Бабуля Марыя Кірылаўна была глыбока веруючым чалавекам, часта брала з сабой на богаслужэнні ўнукаў Аляксандра і Ілону. Гэта з яе расказаў дзедзі даведаліся пра прадзеда Мікалая, які да Кастрычніцкай рэвалюцыі служыў афіцэрам у Вільні, але рэгулярна хадзіў у праваслаўную царкву, спяваў у хоры.

У 1984 годзе Аляксандр паспяхова скончыў мясцовую школу. Паступіў у тэхнікум электрасувязі, адслужыў у арміі, дзе і застаўся на афіцэрскай пасадзе.

Айцец Аляксандр добра памятае, як яшчэ ў студэнцкія гады падышлі да іх групы амерыканскія місіянеры і бясплатна прапанавалі Біблію. Напрыканцы 1980-х гадоў яе было цяжка дастаць, таму ўсе аднакурснікі згадзіліся прыняць падарунак.

Адгарнуўшы святую кнігу, Аляксандр адразу ж зразумеў, што гэтым Гасподзь указаў на асаблівае прызначэнне ў зямным жыцці.

Напачатку ён служыў ва Узброеных сілах СССР. Калі ж вялікі і магутны Саветскі Саюз разваліўся, падзея балюча раніла душу маладога афіцэра, бо не стала краіны, на вернасць якой ён прысягаў, былі парушаныя камуністычныя ідэалы, на якіх выхоўвалася маладое пакаленне. Таму Аляксандр вырашае зняць афіцэрскае пагонь.

Пасля была праца за мяжой у адной з еўрапейскіх краінаў. Але і там ён не адчуваў маральнага задавальнення ад прымянення сваіх ведаў і ўменняў. Тады ён прымае цвёрдае рашэнне вярнуцца дадому.

У Маладзечне малады чалавек сустракае сваю будучую палавінку. Прыгажуня Аксана аказалася незвычайнай дзяўчынай. У свае 23

глядзі і вызначэнні свайго месца ў сям'і і грамадстве. Аляксандр скончыў гадавыя царкоўныя курсы ў Маладзечне 30 чэрвеня 1996 года і быў пасвечаны ў святары. А паколькі ўводзяць у такі сан толькі пабранных шлюбам людзей, Аксана згадзілася стаць матушкай Аксінняй, бо ўжо не ўяўляла жыцця без каханага чалавека.

З ліпеня гэтага ж года маладога святара накіравалі служыць у настаіцелю Свята-Мікалаеўскай царквы ў г.п. Урэчча Любанскага раёна. Матушка Аксіння пакорна паехала з ім і поўнасцю прывісцала сябе клопамат аб сям'і, дзе ў згодзе і каханні першымі на Божы свет з'явіліся дачушкі Хрысціна, Ульяна, Марыя, Анастасія, а затым сыночкі Данііл, Кірыла, Аляксей. Дзядзі бацькі стараліся выхоўваць на прыწყлах Веры, Надзеі, Любві. Нездарма ў 2009

та-Праабражэнскую царкву ў Любані. Яго клопамат з'яўляецца далучэнне людзей да набожнага жыцця. Прыемна адзначыць, што апошнім часам назіраецца павышаная зацікаўленасць да царкоўнага жыцця. Пры храме працуе нядзельная школа. Вялікую ўвагу благачынны надае пытанням выхавання маладога пакалення ў духу веры і маральнасці. Для многіх з іх авангельскія каштоўнасці сталі нязменнымі жыццёвымі арыенцірамі.

Да таго ж святар валодае педагагічнымі талентамі перадаваць і дзядзіцка сваімі ведамі і перакананнямі, таму надаўна правёў духоўныя гутаркі ў Любанскай дзіцячай бібліятэцы, Рэдкавіцкай сярэдняй школе. А ў святочныя пасхальныя дзенькі я запрасіла протаіерэя Аляксандра ў Рэдкавіцкую сельскую бібліятэку, дзе сумесна

рамог і знішчыў смерць. У гэтым сутнасць свята. Не ўсе ведаюць, што свята Вялікадня доўжыцца цягам сарака дзён, да Узнясення Гасподняга, якое сёлета будзе святкавацца 10 чэрвеня. На працягу сарака дзён пасля свайго ўваскрэсення Гасподзь з'яўляўся да апошняга, падтрымліваў іх і адкрываў ім таямніцы Царства Нябеснага, і ўсе гэтыя дні мы вітаем адно аднаго словамі «Хрыстос Уваскрос!», адказвае «Сапраўды Уваскрос!»

Дзеці сцішана слухалі апавед благачыннага пра аповедскага сад, калі Адам з Евай узалі забаронены плод: «А Бог у гэты час прагульваўся па райскім садзе. Ён даў чалавеку зразумець свой грэх і раскаяцца. Але Адам схавалася. Не Бог хаваецца ад нас, мы ад Яго хаваемся. Бог не стамяецца нас любіць. Гэта мы самі праз свае дрэнныя ўчынкi не хочам, каб Ён нас любіў. Бог дае шанс, каб мы змаглі пераглядзець сваё жыццё».

З Уваскрэшаннем Гасподнім звязана шмат добрых звычаяў. У гэтыя дні паводле традыцы патрэбна раздаваць падарункі тым, хто бядней за нас. Вялікай увагай карысталіся вандароўнікі. Бог ад Вялікадня да Узнясення хадзіць па Зямлі, выпрабываючы дабрыву і міласэрнасць кожнага з нас.

– Але самае галоўнае, – кажа павачны госьць, – у цэнтры свята павінен быць Гасподзь і ўсё, што звязана з Яго смерцю і Уваскрэшаннем. Усё тое, што Ён зрабіў дзеля нашага вырашчвання. Жадаю, каб вашы сэрцы былі перапоўненыя любоўю адно да аднаго. Бо Сын Божы прыходзіць у гэты свет, каб бачыць вашы праблемы і клопаты, каб разам з вамі перажыць цяжкасці, што выпадаюць вам на жыццёвым шляху.

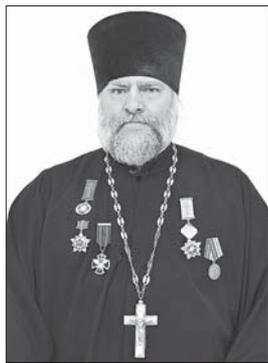
Неўзабаве ўдзельнікі мерапрыемства адчулі нібы подых чагосьці таямнічага, бо гарзлівую, спрытную, вясёлыя хлапчукі і дзядзічкі ўпэўнена, урачыста, выразна, змяняючы адно аднаго, чыталі ўзнёслыя вершы на пасхальную тэматыку, уключаючы Ісуса Хрыста. Пры гэтым вылучыліся Вольга Серпітоўская, Дар'я Лаўрыеня, Сафія Каваленка, Аляксей Зубар, Марыя Кулага, Ганна Кудзелка, Паліна Цыцэня, Мілана Базылевіч і іншыя.

Давайце ж знойдзем у сабе духоўную моц і ў святых, і ў будні час заставацца людзьмі, даравачь адно аднаму памылкі. Магчыма, гэта тое адзінае, што ўратае нас сёння і захавае для будучыні.

Напрыканцы мерапрыемства ўсе вучні атрымалі пасхальныя і салодкія падарункі ад святара і працаўнікоў Дома культуры.

**Марыя СІВЕЦ,
бібліятэкар Рэдкавіцкай
сельскай бібліятэкі,
Любанскі раён**

Свята духоўнасці і чысціні

гады жыла з Богам у душы і вялікай дабрывёю ў сэрцы, унутраныя пошукі прывялі яе да думкі аб манастве. І відаць, стала б дзядзічана нявестай Хрыстовай, калі б не сустрэлася з Аляксандрам. Гэта змяніла лёс абайх. Аксана аказала на сябра вялікі ўплыў у змяненні светапо-

годзе Беларускі дзядзіччы фонд узнагародзіў дружную сям'ю прэмій імя Зінаіды Тусналобавай-Марчанка як адну з лепшых сям'яў Беларусі. Айцец Аляксандр на той час завочна закончыў Мінскую духоўную семінарыю.

Праводзячы службы, святар заўважаў, што Свята-Мікалаеўская царква цеснаватая для прыхаджанцаў, таму вырашыў яе рэканструяваць і надаць форму крыжа. Таксама ўнёс свой паспелы ўклад да узвядзення ў Урэччы Свята-Кірыла-Мяфодзіўскага храма, які прыняў прыхаджанцаў у 2000 годзе, Свята-Праабражэнскай царквы ў в. Дарасіно, якая пачала дзейнічаць у 2007 годзе, царквы Казанскай Божай Маці ў Любані, якая ў 2017 годзе званамі абвясціла жыхарам аб сваім існаванні.

З 2016 года протаіерэй Аляксандр узначаліў Свя-

з настаўнікамі малодшых класаў Святанай Дастан-ка і Таццянай Корбут, якія прыйшлі са сваімі выхаванцамі, мы зладзілі святочны літаратурны ранішнік «Вялікдзень – святкуем разам».

Галоўная ўвага была звернутая на сервіроўку пасхальнага стала, на якім пачэснае месца займалі куліч як сімвал Божай спагады і міласэрнасці, фарбаваныя яйкі, бо яны сімвалізуюць пачатак новага жыцця і надзею на ўсеагульнае будучае ўваскрэсенне.

– Свята з святаяў і ўрачыстасць з урачыстасцяў – так кажуць пра Вялікдзень, – засяродзіў увагу прысутных святар. – Гасподзь прыйшоў у гэты свет і стаўшы бога-чалавекам, прынёс сябе ў ахвяру за грахі ўсяго чалавечтва і пазбавіў усіх людзей рабства граху. Сваёй смерцю Ісус Хрыстос пе-

Дзень сям'і ў бібліятэках

У сям'і закладваюцца першыя і асноўныя веды, фармуюцца неабходныя ўменні, адбываецца базавае выхаванне чалавека. Працягам гэтага выхавання з'яўляецца кніга. Праз казкі і апавяданні маленькі чалавек адкрывае для сябе свет, вучыцца размяжоўваць дабро і зло. Выхоўваюць пачуццё павагі да сям'і неабходна з ранняга ўзросту. У гэтым дзінняці дапамагаюць бацькі.

Бібліятэкі Астравеччыны прынялі ўдзел у Рэспубліканскай акцыі «Мая сям'я – мая краіна». Яе мэтай у Год народнага адзінства з'яўляецца ак-

тывізацыя выхаваўчай дзейнасці сям'і.

У Гудагайскай сельскай бібліятэцы адбылася літаратурная гасцёўня для дзяцей «Каля сямейнага ачага». Маленькія ўдзельнікі разважалі пра тое, што такое сям'я, якую ролю яна выконвае ў жыцці кожнага чалавека. Пад час мерапрыемства гучалі вершы С. Міхалкова, А. Барто пра маму, пра тату, пра сям'ю. Бібліятэкар А. Кукаловіч правяла віктарыну «Мая сям'я», дзеці адгадвалі загадкі, адказвалі на кавэрзныя пытанні конкурсу «Хто ёсць хто?»

У сельскай бібліятэцы аграгарадка Кямелішкі

прайшла гадзіна размовы «Вместе весело шагать». Мерапрыемства сабрала дзяцей і бацькоў, якія актыўна ўключыліся ў абмеркаванне. Юныя чытачы разам з бібліятэкарам Н. Шостак дзяліліся сваімі сямейнымі звычкамі і традыцыямі, знаёміліся з гістарычнымі звесткамі пра побыт беларускай сям'і, абрады.

У Альхоўскай сельскай бібліятэцы прайшла забаўляльная праграма «Беражыце каханне», якая дапамагла асэнсаваць важнасць сям'і ў жыцці кожнага чалавека. У сценах бібліятэкі Ю. Заруба пазнаёміла прысутных з кніжнай выставай «Беражыце каханне», з кнігамі па сямейным выхаванні. Мерапрыемства сабрала цэлыя сем'і, якія разам адказвалі на пытанні віктарыны, удзельнічалі ў конкурсах і нават танцавалі, а затым кожная сям'я прымацавала свой агульны фотаздымак да «друса дабрабыту».

У Міхалішкаўскай сельскай бібліятэцы прайшла літаратурная прызда «У нас в семье все дружат с книгой». Бібліятэкар В. Багдановіч разам з дзецьмі і бацькамі паразважалі аб важнасці

Міхалішкаўская сельская бібліятэка

чытання. Дзеці дзяліліся ўражаннямі ад прачытаных кніг, прыгадвалі любімыя літаратурныя героі, распавялі пра чытацкія традыцыі сваёй сям'і. Цікава было даведацца, што многія чытаюць кнігі разам з бацькамі, а пасля абмяркоўваюць іх. А ў некастрычаных сем'ях да гэтага часу захавалася звычка сумеснага чытання казак нанач. Бібліятэкар правяла майстар-клас па вырабе паштовак для матуляў.

Бібліятэкар Палушскай сельскай бібліятэкі-клуба Н. Баран падрыхтавала святочную праграму «Мир начинается с семьи». Яна запрасіла ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці аддзела культуры і воль-

нага часу аграгарадка Малі і пасёлка Гудагай на святочны канцэрт. Прысутныя пачулі шмат шчырых віншаванняў і цёплых слоў у Дзень сям'і. Дзеці пазнаёміліся з кніжнай выставай «Чытаю я і мая сям'я», прынялі ўдзел у гульні «Чытаю я і мая сям'я», прынялі ўдзел у гульні «Чытаю я і мая сям'я», прынялі ўдзел у гульні «Чытаю я і мая сям'я», прынялі ўдзел у гульні «Чытаю я і мая сям'я».

Сям'я – вялікі дар, які кожны чалавек павінен берагчы. Гэтая думка чырвонай ніткай праходзіць праз кожнае выхаваўчае мерапрыемства ў бібліятэках.

Вольга ЗАЯЧКОўСКАЯ, бібліятэкар па сувязях з грамадскацю аддзела бібліятэчнага маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэкі

Альхоўская сельская бібліятэка

Беразіно – горад узорных сем'яў

520-годдзе мястэчка Беразіно і Тыздзень сям'і наш горад адзначыў 22 мая горадскім злётам-форумам «Здаровыя сем'і – залаты фонд горада». Мерапрыемства, ініцыяванае Бярэзінскай раённай бібліятэкай, стала творчым плёмам супрацоўніцтва аддзела ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Бярэзінскага райвыканкама, раённай арганізацыі грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз жанчын» і прафсаюзаў. Працоўныя калектывы былі намінаваны на форум 16 узорных сем'яў. Кожная пятая сям'я – шматдзетная, у тым ліку 1 – здвойняй, 1 – пераможца раённага конкурсу «Уладар сяла». Члены сем'яў працуюць у 22-х установах, 4 сямейныя пары – у адным працоўным калектыве (раённая бальніца, аўтапарк, райгаз, ЖКГ). Гонар горада – працоўная дынастыя Букатых-Самец (ЖКГ), спартыўна-настаўніцкая дынастыя Міхалёвых, афіцэрская сям'я Васільковых, сям'я ўрачоў Чамбровічаў, культработнікаў Барысёнкаў, работнікаў аўтапарка Асташонкаў, сямейная пара ветэранаў педагогічнай працы Слабко. Мужчынскае прадстаўніцтва ўзорных бярэзінскіх сем'яў: 3 галоўныя інжынеры, ганаровыя дарожнікі, капітан крміналь-

нага вышуку, дырэктар закрытага акцыянернага таварыства, спартыўны трэнер, камандзір пажарна-аварыйнага выратавальнага паста, ляснік, супрацоўнік банка, аператар камп'ютарнай музыкі, урач. Жаночая палова ўдзельнічае ў сямейнаму форуму: прапаршчык унутранай службы, бізнес-лэдзі, шывя, балетмайстар, пашпартыстка, інспектар па кадрах, настаўніца, мастак-афарміцель і кераміст, афталмолаг... Юбілей сумеснага сямейнага жыцця: ад брыльянтава-актамарынавага – да сацінавага. 45-гадовая сапфіравая дата на сямейным календары ў Мельнікаў, 40-гадовая

рубінавая – у Міхалёвых, 30-гадовая жамчужная – у Букатых-Самец, 25-гадовая сярбная – у Алейнікавых.

На свяце сваеасаблівым тронам для ганаровых сямейных параў стала романтичная лаўка, што дазволіла ўбачыць іх адметнасці, пазнаёміцца бліжэй. На фоне відэапаказу фотаздымкаў з сямейных архіваў ажылі кранальныя гісторыі кожнай намінаванай сям'і, цікавыя факты знаёмства. Кагосьці зьяля інстытуцкая агітбрыгада, школьная дыскатэка, свята Купалле, вясковае ферма, куды прыходзілі дапамагаць матуля, аздараўленчы лагер, суседняя вуліца... Так,

Аляксандру і Вользе Алейніковым лёс шматразова падкідаў намёкі і падказкі, пасылаў знакі, каб на пяты раз з'яднаць дзве палавінкі ў адно цэлае, вяселле Віталія і Лідзіі Васільковых адбылося ў 20-ы дзень нараджэння нявесты. Гучную рэкламу на свяце атрымалі сямейныя традыцыі бярэзінцаў: 50-кіламетровыя веларабегі (сям'я Аўсянскіх), культурны дэсанты ў тэатр (сям'я Мельнікаў), пасадка дрэўцаў у гонар сыноў (сям'я Ваіцяховічаў), удзел у злётах байкераў (сям'я Васільковых), першае дзіцячае адзенне, пашытае самай матуляй-бабуляй (сем'я Алейнікавых), сямейнае маляванне (сям'я Чобан), наведванне нядзельнай службы ў царкве (сям'я Барысёнкаў), рыбалка (сям'я

Асташонкаў), дарэнне жонцы караляў з суханых грыбоў і рабіны (сям'я Цігаўцоў).

Музычныя кампазіцыі на саксафоне і пад гітару, фотавыстава вясельных фотаздымкаў, падарункі і віншаванні ад прафкамаў арганізацыяў, дзе працуюць сямейнікі, раённыя арганізацыяў працоўнікаў АПК, адукацыі, культуры, аб'яднання арганізацыяў прафсаюзаў грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз жанчын» надалі форуму ўзнёслаўрачысты і памятна-прыемны тон.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай раённай бібліятэкі, старшыня РА ГА «БСЖ», аўтар сцэнарыя і вядучая свята

Даследуюць школьнікі

Фальклорная спадчына жыхароў Лідскага раёна (матэрыялы і даследаванні)

(Праца дасланая ў Рэспубліканскі цэнтр экалогіі і краязнаўства ў рамках рэспубліканскага конкурсу навуковых даследчых краязнаўчых працаў навучэнцаў)

Абгрунтаванне тэмы і актуальнасць. Пад час удзелу ў пошукавай экспедыцыі, прысвечанай Году малой Радзімы, мы, краязнаўцы школы, пачулі ад мясцовых жыхароў заклік «Запрашаем на вячоркі!». Нас вельмі ўразіла, што на вячорках людзі працягваюць перадаваць адно аднаму духоўныя народныя скарбы: казкі, легенды, жарты, ужываюць у сваім маўленні фразеалагізмы, прыказкі, прымаўкі. Ад жыхароў нашага раёна мы запісалі больш за 60 мясцовых жартаў, некалькі легендаў і казак, 250 фразеалагізмаў, 50 прыказак і прымавак, якія сабралі ў адзін зборнік «Вязанка народнай мудрасці». «Вязанка» – гэта своеасаблівы духоўны скарб, вопыт нашых землякоў, іх мудрасць і кемлівасць, жыццярэдаснасць, якія належыць асэнсаваць і засвоіць нам, маладому пакаленню.

Гіпотэза: фразеалагізмы, прыказкі, прымаўкі, жарты Лідскага раёна з'яўляюцца адметнай старонкай духоўнай культуры беларускага народа.

Мэта даследавання – збор і сістэматызацыя фразеалагізмаў, малых фальклорных жанраў Лідчыны.

Задачы: прасачыць, як у фразеалагізмах, прыказках, прымаўках, жартах Лідскага раёна адбываецца адлюстраванне фактаў гісторыі беларускага народа;

вызначыць і прааналізаваць семантычныя групы фразеалагізмаў, прыказак, прымавак; вызначыць тэматыку жартаў і іншых фальклорных жанраў жыхароў раёна;

вызначыць дыялектычныя фанетычныя асаблівасці, русізмы, пананізмы і прастамоўныя словы ва ўстойлівых адзінках;

акрэсліць асаблівасці ўжывання фразеалагізмаў, прыказак, прымавак у жартах.

Аб'ект даследавання – зборнік «Вязанка народнай мудрасці»; **прадмет даследавання** – фразеалагізмы, прыказкі, прымаўкі, жарты і іншыя малыя жанры жыхароў Лідскага раёна, што ўвайшлі ў «Вязанку».

Метады даследавання: пошукавыя экспедыцыі; вывучэнне літаратуры; параўнальны аналіз; сістэматызацыя сабранага матэрыялу і яго аналіз.

Даследчая праца складаецца з ўводзінаў, асноўнай часткі, заключэння, спіса выкарыстаных крыніцаў і да-

даткаў. Ва ўводзінах даецца агляд літаратуры, абгрунтаванне выбранай тэмы і яе актуальнасць, вызначаюцца навізна, гіпотэза, праблема, мэты і задачы даследавання.

Асноўная частка мае пяць раздзелаў: «Адлюстраванне фактаў гісторыі ў фразеалагізмах, прыказках, прымаўках, жартах Лідскага раёна», «Семантычныя групы фразеалагізмаў і парэмій», «Тэматыка малых фальклорных жанраў жыхароў Лідскага раёна», «Асаблівасці ўжывання фразеалагізмаў, прыказак, прымавак у жартах, казках», «Дыялектычныя фанетычныя асаблівасці, ўжыванне русізмаў, пананізмаў і прастамоўных слоў ва ўстойлівых адзінках». У заключэнні падводзіцца вынікі даследавання.

Шматлікія фразеалагізмы, прыказкі, прымаўкі і жарты жыхароў Лідскага раёна матываваныя канкрэтнымі фактамі, што мелі месца ў мінулыя часы. Узнікненне фразеалагізма як *Папандопала* звязана з фільмам «Вяселле ў Малінаўцы», дзе галоўны герой ад'ютант Папандопала праз сваю прагу да розных рэчаў апранаўся без густу.

Фразеалагізм як *буслік і цімошка*, які мае значэнне *два неразлучныя сябры*, узнік пасля 1981 года, калі на беларускім тэлеканале пачалі паказваць парадачкі «Калыханка». Герой Буслік і сабачка Цімошка былі таварышамі, і людзі пачалі так называць верных сяброў.

З часамі СССР звязаны дзве жартоўныя прымаўкі: *саюз нерушымых залез пад машыну і кушае кашу за радзіму нашу і Мішка, дзе твая зберніжка*. Другі ўстойлівы выраз замацаваўся пасля таго, як ашчадная кніжка страціла сваю каштоўнасць, а грамадзяне страцілі свае грошавыя сродкі. З цягам часу людзі пачалі жартаваць з гэтага выпадку ў гісторыі СССР і на любую прапагу пачалі так гаварыць.

Прымаўкі ў *Навіцкіх паляндыцях*, а ў *Ёдках рукавіцы*, у *Мінойтах куркулі* – бо нічога не далі; *жур-журок, які смачны з хлібляком, лыжка за лыжкай – вось і пустая міска* гаварылі на Каляды. Першую прымаўку ўжывалі калядоўшчыкі, калі адны гаспадары іх добра адорвалі за спевы і віншаванні, а другія – не. Другая прымаўка ўзнікла ў вёсцы Навіцкія-2, дзе на куццю гатавалі грыбны суп жур.

У многіх фразеалагізмах, прыказках, прымаўках, жар-

тах ужываюцца прадметы, рэчы, прылады, якімі доўгі перыяд карысталіся нашыя продкі: *чапляя, зэдаль, бочка, лямпа, сякера, бубен, соты, выварка, збан, серп, мяшок, печ, малатарня, буталь, кошык, лапачка, люфіцкі*.

Ёсць сучасныя прадметы ўжытку: *клізма, каструля, лейка, лінейка, закатка, ровар, цвік*. Фразеалагізмы з гэтымі словама характарызуюць чалавека або яго паводзіны. Напрыклад, фразеалагізм *Чапля Іванаўна* характарызуе нязграбную недалёкую жанчыну. Фразеалагізмы *цукрыца на вачах не абсохла і цукрыца вочы выела* звязаныя з падпольным вырабам самагону з цукру, які называўся цукрыца.

Устойлівыя адзінкі *жавец мармыткі; шкуркі-шкуркі, косці-косці; ешвада, півада – жыць не будзеш нікагда* гавораць пра недахоп ежы ў хаце. З'яўленне новых прадметаў і паняццяў да сённяшняга часу служыць асновай для стварэння фразеалагізмаў (*шкура маладога дзерманціна* – рэч, што зробленая з дэрмаціну, *яшчэ ўчора мяўкаў* – чэбурэк, які зроблены невядома з чаго).

Сярод фразеалагізмаў, прыказак, прымавак можна вылучыць наступныя групы:

1. Рысы характару чалавека, інтэлект. Наяўнасць фразеалагізмаў пра рысы характару чалавека, інтэлект можа сведчыць пра тое, што народная мараль асуджае такія адмоўныя правыя чалавечыя характары, як п'янства (*у дзюдзю, заліць лейку, жуліка расцягаць, ляжачы пакатам, на дзве нагі, да ног не дайшло, пайсіці начаваць*), гультайства і няёмкаства (*труцень-храмоньжа, работа міла – дзень кароткі, Чапля Іванаўна*), нерашучасць (як *дзеўка*), сквапнасць (*не даем, то пакусаю*), хітрасць (*Каўбаса Іванаўна*) і іншыя адмоўныя якасці, якія нярэдка бытуюць у чалавечым грамадстве. Аднак гэта не значыць, што няма фразеалагізмаў са станоўчай ацэнкай чалавека. Яго доказ прывядзём ілюстрацыйны матэрыял фразеалагізмаў: як *міністар, бітая баба, сто гадоў жыць будзе*.

2. Знешні выгляд чалавека. Жыхары Лідскага раёна ў фразеалагізмах параўноўваюць высокага чалавека з чамаданам (*чамадан без ручкі*), лыжай (*лыжа хадзачая*), калом (*добры кол памідоры падвязваць*). Пра малаго кажуць: *дыхае*

ў пуп, кацецца гарошынай, пра худога: як ровар, як цвік.

3. Хваробы. Нашы землякі не вельмі любяць гаварыць пра сваё здароўе, таму жартоўна кажуць так: *босым спаў (захварэў), бутлі вісяць (соплі), загнаць кажана (завусеніца), галоўка боба (галава баліць), драць карчы (кашляць), чых напаў (чыхаць)*.

4. Устойлівыя адзінкі, што характарызуюць неадушайленыя, канкрэтныя ці абстрактныя прадметы і дзеянні. Жыхары Лідскага раёна адметна пасмейваюцца з бруднага жылля, неахайнага знешняга выгляду (*добрая шмаруйка для бліноў* – брудная галава), як у *бярлозе* – беспарадак у хаце, *аж вочы рэжа* – непрыемны пах, як *на ферме* – чорна ад мух, *як у дзіравай хаце* – дзьме, *вошка мамку згубіла* – галава чэшацца, *жабы квакаюць* – мокрая ногі, *пусціць карэнне* – сапсавацца, нясмачнай ежы (*яшчэ ўчора мяўкаў* – чэбурэк, зроблены невядома з чаго), дрэннай дарогі (*свінья дарогі*), жыцця ў шлюбе (*год за два ідзе, карыжык на ўсе грудзі*) – пакутавыць у шлюбе, *пьяці няма дзе ставіць* – шмат разоў быў жанаты).

5. Воклічы, пытанні. Калі чалавек зрабіў нешта запозна, гавораць: *Позна, доктар, я халодны!* А калі не ведае адказу, кажа: *Я што доктар!*

6. Пагрозы. Сярод пагроз, на шчасце, няма праклёнаў. Калі людзі і злуюцца адно на аднаго, могуць сказачыць: *зараз я дам; будзеш думаць, што пярун стрэліў; будзе табе закат сонца ўручную; каб ты распух; дапросіцца, як кабанчык на Коляды і іншыя*.

7. Словы этыкету. У нас асабліва вітаюцца, просяць прабачэння, дзякуюць, жадаюць здароўя: *Добры дзень на раніцы; Дзякуй нарэ; Будзь здароў пасі кароў; Чэсць панству і панскім дзецям; Прывет партрэт; Смачно; Што са злэго, то не мы; Проша гаўроша*.

8. Фразеалагізмы пра ежу, прыгаворкі да ежы. У час прыёму ежы жыхары Лідскага раёна таксама гавораць адметныя выразы, што характарызуюць чалавека (*сешні прапаліва брат*), яго ўчынкi (*жавец мармыткі*), вялікае жаданне паесці (*добрая малатарня*), закон пасля ежы (*хто апошні паеў, той прыбірае са стала*).

9. Маўленне чалавека. Ёсць два выразы, што характарызуюць непрыгожы почырк: *на-*

грэйзмолі то нагрэйзмолі; напісаў пісак – не разбярэ сабака, некалькі выказванняў, якія асуджаюць недарэчную гаворку чалавека: *поп сваё, чорт сваё; я сваю маліту, як лапцем па зубам*.

10. Прыгаворкі для дзяцей паказваюць, што дарослыя з вялікай любоўю, цяпленнем, часам іроніяй (*маладзец, а па-польску засранец; цаца-цаца коцік гладзіць баца і інш.*) ставяцца да дзяцей.

Прымаўкі, фразеалагізмы Лідчыны адметныя тым, што з'яўляюцца рыфмаваным адказам на пытанне або словы субяседніка: *«Не нукай, не запрот!»* – кажуць, калі нехта часта паўтарае слова ну, гэта значыць, што нашага чалавека не так проста прымусяць што-небудзь рабіць.

Калі пытаюць: *«Хто?»*, ёдкаўці дадаюць: *Хтоцікі, які паеў усе клёўкі*, што азначае невядома хто.

А вось адказ на прывітанне: *Добры вечар – Добра білі, добра енчыў*, гэта значыць, што чалавек жадае працягнуць размову ў жартоўным тоне.

Калі нехта камандным тонам кажа: *Так!*, нашы людзі таксама жартам адказваюць: *«Не так, а за грошы»*, што азначае: нічога не даеца проста дарма.

А вось так адказваюць на пытанне: *Як здароўе? – Трохі лепей, чым памёршы або Не дачакаешся*, гэта значыць, што пажыву яшчэ, не памру.

Калі просяць распавесці пра мінулае жыццё, часам можна пачуць: *Ёсць што ўспомніць, няма чаго дзецянам расказаць*, бо людзі сцяврджаюць у жыцці бываюць такія выпадкі, пра якія не варта расказваць.

Прымаўка *за дзінкуе ніц не купуе* – гэта адказ на слова дзякуй, мясцовы варыянт устойлівага выразу *дзякуй у кішню не пакладзеш*.

Калі чалавек не гаджаецца з думкамі і словамі іншага чалавека або крытычна да іх ставіцца, гаворыць: *дзед нішто і баба яго; знайшоў маладога, я за яго; на табе і скура не твая; жыву я тут, карова ацэлілася; што – дзвесце, куды – на правяды, што – вушы нашто*. А калі наадварот выказвае згоду, кажа: *не кажы, кума, сама такая*.

Усе гэтыя выразы падкрэсліваюць, што ў жыхароў

Лідскага раёна ёсць пачуццё гумару, жыццярэдаснасць, кемлівасць, дасціпнасць, прыроднае ўменне вобразна характарызаваць сітуацыю, рыфмаваць словы.

Зразумела, што людзі, якія ўжываюць гэтыя адказныя формулы, ведаюць, калі трэба, а калі не трэба жартваць, ведаюць, як развесяліць субяседніка і як яго перамагчы словам.

Мы вылучылі наступныя тэматычныя групы малых фальклорных жанраў жыхароў Лідскага раёна: Выхаванне дзяцей. Школьнае жыццё. Стасункі ў шлюбе. Кемлівасць жывёлаў. Самую вялікую групу складаюць жарты пра недарэчныя і камічныя сітуацыі, у якія трапляе чалавек. Самавыкрыццё і шкодніцтва людзей. Недарэчны знешні выгляд і недарэчная гаворка людзей. Стаўленне да жыцця і смерці. Кемлівасць людзей.

З'яўленне фразеалагізма *рыская кастрыля* звязана з рэальным жартульным здарэннем, якое адбылося ў 70-я гады XX стагоддзя і пра якое доўга расказвалі ў вёсцы Ёдкі: паехала маладая вяскова дзяўчына ў горад, хацела па-руску гаварыць, а не змагла, бо ўсё роўна атрымоўвалася з беларускім акцэнтам. За гэта яе празвалі *рыская кастрыля*, а затым так пачалі называць любога чалавека, які язык ламае.

Для фразеалагізмаў, прыказак і прымавак характэрнае ўжыванне націску не ў адпаведнасці з літаратурнай нормай (часам пад уплывам польскай мовы. – «КГ»): *ко́нец святу, як цэмент воду* (параўнаем: у «Слоўніку дыялектнай фразеалогіі Гродзеншчыны» М. Даніловіча як *цымант (цэмант) воду*), *цаца-цаца коцік гладзіць баца* (каб захаваць рыфму, што вядзе за сабой змену літар); выкарыстанне адных літар у словах замест іншых, прыбраўленне і адпаўненне гукавога матэрыялу: *боза-боза, галоўка боба* (на дзіцячым манер, як размаўляюць дзеці, калі не выгаворваюць літары) замест *божа-божа, галоўка бальці*, *господзі (так госпадзі)* замест *госпадзі*, *рыская кастрыля* замест *рыская каструля*, *нэнза (нэнза душыць)* замест *нэндза*, *па наіці* замест *па інтуці*, міністар (як міністар) замест міністр, *злюкін сабакін* замест *злы*, *як сабака*, *з тога пэнту замест таго*, *нешта нека* і іншыя.

Ва ўстойлівых адзінках шмат прастамоўных слоў: *дубэльты (дубэльты ўправіць)* – акулеры, *кастылі (кастылі адкінуць)* – ногі, *шуфляда (аж шуфляду развяіў)* – рот, *вогір (як вогір)* – важак, *пад зламаниці* – вон, *мармыткі (жаваць)* – мармытанне, *парыхтаваць (зубы)* – павыбіваць, *кажан (кажана загнаць)* – завусеніца, *папростаць (ногі)* – параўнаць, *нагрэйзмоліць (нагрэйзмоліў то нагрэйзмоліў)* – напісаў, *наразе*

(*дзякуй наразе*) – у гэты раз (украінізм. – «КГ»), *лапчывы (да яды)* – пражэрлівы і інш.; *паланізмаў: слупэк, вымывка, пахмялёны, са злэго, на стаёнца, дзісай, дзінькуе, ніц, кролі, колэчка і інш.*, *выкарыстоўваюцца русізмы: дзярэўна (пакупай дзярэўна трактар), прывет (прывет партрэт), еш вада, пі вада – жыць не будзеш нікагда* і інш.

У працэсе збору і сістэматызацыі фразеалагізмаў, прыказак, прымавак, жартуў жыхароў Лідскага раёна ў зборнік «Вязанка народнай мудрасці», а таксама ў час даследавання гэтых духоўных скарбаў нам удалося вырашыць усе пастаўленыя задачы, дасягнуць мэты і пацвердзіць гіпотэзу.

Мы прасачылі, якія факты гісторыі беларускага народа існуюць ва ўстойлівых адзінках Лідскага раёна. Гэта чарнобыльская аварыя, палітычныя падзеі, падзеі Першай сусветнай вайны. У жарты, фразеалагізмах, прыказках і прымаўках адлюстраваныя побыт, жыццё, традыцыі святкавання народных святаў.

Мы вылучылі 11 семантычных груп фразеалагізмаў, прыказак, прымавак і вызначылі, што нашы землякі даюць трапную характарыстыку характару і знешняму выглядзе чалавека, ужываюць асаблівыя словы этыкету, прыгаворкі да ежы і для дзяцей і інш. У асобную групу мы вызначылі адказныя формулы, што ўжываюцца пераважна ў рыфмаванай форме і пакрысловаюць кемлівасць і востры розум людзей.

Фразеалагізмы і парэміі насельніку Лідчыны блізка да беларускай літаратурнай мовы з выкарыстаннем русізмаў, паланізмаў, дыялектных і прастамоўных слоў. Жарты падмацоўваюць кантэст устойлівых адзінкаў. Мы вылучылі 7 тэматычных груп жартуў, што гаворыць пра іх разнастайнасць. Казкі, легенды і небыліцы складаюць невялікую частку мясцовага фальклору.

Зборнік «Вязанка народнай мудрасці» знайшоў пачаснае месца ў літаратурнай экспазіцыі школьнага гісторыка-краязнаўчага музея «Вытокі», выкарыстоўваецца намі на ўроках беларускай мовы і літаратуры, факультатывных і музейных занятках, занятках алімпіяднай школы, ў даследчай і пазакласнай дзейнасці. Матэрыялы зборніка будуць карысныя спецыялістам у галіне мовазнаўства, наставнікам, вучням, усім, хто цікавіцца беларускай культурнай спадчынай.

Караліна КАПКОВІЧ,
вучаніца 10 класа,
Аліна МАРЦЭВІЧ,
вучаніца 8 класа,

Ёдкаўская СШ Лідскага раёна
Кіраўнік:
Тацяна Анатолеўна Марцэвіч,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры

Прэзентацыя «Ятранкі» працягваецца

Намаганнім сяброў дзялаўскай раённай грамадскай арганізацыі Таварыства беларускай мовы з дапамогай галоўнага рэдактара газеты «Наша слова» Станіслава Судніка сёлета ў лютым быў надрукаваны першы нумар раённага літаратурнага альманаха «Ятранка».

Адбор твораў, укладанне, праводу і рэдакцыю іх зрабіў краязнавец, журналіст, даследчык літаратуры, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў са Слоніма Сяргей Чыгрын. Амаль усе тэксты на камп'ютары на грамадскіх асновах набрала і адрэдагавала супрацоўніца Дзялаўскага гісторыка-краязнаўчага музея Алена Абрамчык. Ідэйна натхніла і падштурхоўвала ўсю працу аўтар гэтага артыкула. Доўга шукалі назву. Выбар спынілі на «Ятранцы». Так называецца правы прыток ракі Моўнады. Гэтая рачулка бярэ пачатак з крыніцай каля вёскі Ярошычы ў Навагрудскім раёне, за паўтара-два кіламетры ад легендарнага возера Свіцязь, і цягам 31 кіламетра цячэ паміж паўднёва-заходняй схілаў Навагрудскага ўзвышша ажно да Наваельні, дзе і аддае свае воды Моўнады. Напаўняюць Ятранку дзясятыя крыніцаў, у тым ліку жывой і мёртвай вадоў з сусветнавадомай косіцай крыніцы. Адаюць свае воды Ятранцы і некалькі кароткіх бызыменных рачулак, а таксама больш значныя Мутніца і Лапушанка.

Пра тое, якое месца ў жыцці прытранскіх вёсак мела гэтая рэчка, цудоўна, запамінальна, па-майстарску, як сапраўднае класік, з непаўторнай цеплынёй распавёў у аповяданні «Жывавада» наш зямляк, ураджэнец вёскі Варакомшчына, знакаміты беларускі пісьменнік Вячаслаў Адамчык (гэтым аповяданнем і пачынаецца раздзел «Проза» нашага альманаха). Нават той, хто ні разу не быў на Дзялаўшчыне, ці ўвогуле ў Беларусі, працятаўшы «Жывую ваду», улюбліцца ў яе, зачоча прыехаць сюды, каб на свае вочы пабачыць гэты суд нашага краю.

Напэўна, хараво прыроды ў прыбярэжжы Ятранкі, яе чыстыя крынічныя воды, дзе і сёння, крыведзчы часам на празмерную хімізацыю сельгасвытворчасці, непрадказальную «ўзброенасць» і хітрыкі сучасных браканьераў-рыбакоў, можна ўбачыць чырванакіжных стронгу і харыуса, малаўнічыя пагоркі Навагрудскага ўзвышша з шатамі змешаных хваёва-ліставых лісоў і пралескаў, багатыя на суніцы, чарніцы, брусніцы, маліны, ажны і іншыя ягады, розныя грыбы і арэхі, не магло не натхніць мясцовы люд не толькі на штотдзённую звыклую сялянскую працу, але і на творчасць.

У Рабках вырас навуковец, літаратуразнавец і крытык,

пісьменнік Вячаслаў Чамярыцкі. У Заполлі, што ўжо ў Навагрудскім раёне, у бачына свет, расла і сталела вядомая пісьменніца Ніна Тарас, у суседняй Ятры прайшло дзяцінства сусветнавадомага акадэміка, даследчыка беларускай мовы і культуры, старажытнай рускай і беларускай палеаграфіі (навука, якая вывучае старажытныя рукапісы), аўтара бясцэннай працы «Беларусы» Яўхіма Карскага.

Без перабольшвання можна сцвярджаць, што прыгажосць родных мясцінаў натхняла і жыхароў Наваельні, у прыватнасці, разьбярца па дрэве, паэта Яўгена Мацвеева, прафесара-фізіка Віктара Анішчыка, доктара матэматычных навук з Данілавічаў Эдуарда Груды і многіх іншых.

Раздзел «Проза» змяшчае і тры аповяданні вядомай на Дзялаўшчыне і за яе межамі сяброўкі Саюза беларускіх пісьменнікаў Леанарды Юргілевіч.

Ільвіную долю старонак альманаха займае раздзел «Паэзія». Сюды ўключана па некалькі вершаў паэтаў, якія нарадзіліся і жылі ў раёне ці нейкім чынам іх лёс быў звязаны з нашым краем, пачынаючы з XX стагоддзя і да нашых дзён. Найперш тут творы людзей, якія адышлі ў лепшы свет, а гэта Ігнат Дварчанін і Сяргей Хмара, Язэп Крыга і Малады Дубок, Нікіфар Жальба і Віталь Губарэвіч, Мікола Грышан і Яўген Мацвееў, Алег Аблажэй ды тройка зачэпіцкіх паэтаў – Гарасім Прамень, Васіль Струмень, Пятрусь Граніт, а таксама творцаў-сучаснікаў – Георгія Шундрыка, Веры Хрышчанавіч, Лідзіі Губарэвіч, Міхаіла Лук'янчыка, Алены Абрамчык, Раісы Лакізы, Алы Нікіпорчык, Кастуся Ільшчыца ды Ірыны Касцянкавай.

Завяршаецца альманах раздзелам «Краязнаўства». У сваіх артыкулах Фёдар Красюк, Дзмітрый Кузьма і аўтар гэтых радкоў адкрываюць новыя, малавядомыя факты з жыцця Адама Міцкевіча, генерала Яна Канопкі і заснавальніка Дзялава Канстанціна Астрожскага.

У канцы красавіка адбылася першая прэзентацыя нашага альманаха ў Дзялаўскім гісторыка-краязнаўчым музеі. А 5 мая – адразу два такія ж мерапрыемствы. Спачатку ў Доме культуры пасёлка Гезгала, а пазней – у раённай бібліятэцы. У гэты дзень да нас далучыліся і пісьменнікі з Гродна і Слоніма на чале са старшынём абласной філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў, галоўным рэдактарам альманаха «Новы замка» Янкам Трацякам, а таксама пэтам Мечыславам Курьловічам і журналістам-пісьменнікам Уладзімірам Хільмановічам ды Сяргеем Чыгрынам са Слоніма. Яны разам з намі

прадставілі дзевяты нумар свайго штогадовага альманаха.

Выбіраючы назву для свайго выдання, мы некалькі разоў прасілі, што ў раёне даўно і паспяхова дзейнічае ансамбль народнай песні «Ятранка». Неспадзявана атрымаліся дзве «Ятранкі». Вядома ж, запрасілі і іх на прэзентацыі. Самадзейныя артысты-прыгажуні сваімі самабытнымі стромі, прыгожымі вяночкамі на галавах, а самае галоўнае, імпэтнымі прафесійнымі спевамі беларускіх народных песень задавалі тон і падымалі настрой прысутным. Кароткія прамоўныя пра сябе, свае творы і планы на будучыню мелі Вера Хрышчанавіч і Алена Абрамчык, Дзмітрый Кузьма і Міхаіл Лук'янчык, аўтар гэтай допісу, а таксама Сяргей Чыгрын і ўсе гарадзены.

Паэтка з Гезгалаў Вера Хрышчанавіч біяграфію распавяла прысутным вялікім прыгожым вершам, а завяршыла выступ кароткай паэтычнай сатырай «Пра казла». Дарэчы, пачушы гэтаю байку, Янка Трацяк адразу ж папрасіў даслаць гэты твор ды іншыя «Новы замка». Прэзентацыю ў Гезгалах і Дзялаве завяршаў лідскі бард Сяргей Чарняк. Ён напісаў музыку і выконваў пад гітару песні на словы паэтаў, чые творы змешчаны ў альманаху «Ятранка». Прэзентацыі заканчаліся агугнымі здымкам і падарункамі. Усе бібліятэкі нашага раёна атрымалі асобнікі «Ятранкі», а Гезгалаўская і раённая – дзевяты нумар «Новага замка». Раённая арганізацыя ТБМ мае намер па адным асобніку альманаха перадаць у бібліятэкі школаў раёна. У каго ёсць жаданне набыць «Ятранку» ў асабістую бібліятэку, той за невялікія грошы зробіць гэта ў дзялаўскім музеі. Усе атрыманыя сродкі пойдуць на помнік К. Астрожскаму, заснавальніку Дзялава і фундатару пабудовы нашай праваслаўнай царквы.

Завяршыць артыкул хочацца словамі падзякі ўсім тым, хто нам дапамагаў арганізацыйна, усім аўтарам твораў, якія прымалі ўдзел у прэзентацыі, ды той сотні, а можа, і болей чалавек, хто не згубілі цікавасці да беларускага мастацкага слова.

Валерый ПЕТРЫКЕВІЧ,
краязнавец,
старшыня Дзялаўскай
раённай філіі ТБМ

Кашалёўскія ведзьмы як феномен Беларускай глыбінкі

Малым, наведваючы бабулю ў яе родных Кашалях, я сутыкаўся і з інфармацыяй аб так званых «ведзьмах», і светам «чараўніцтва».

Ці то пасля вясёлага дня нараджэння абціралі дзяцей вываратам кашулі – каб не сурочылі. Ці то абвінавачвалі ў хваробе свінні суседку, якая пакрыўдзілася на адмову пазычыць грошы. Ці то разам шукаюць камень з дзіркі, толькі прыроднага паходжання, які пасля завязвалі на шыі каровы. І абвяскова на выразанай з мужчынскіх штаноў стужцы, што гарантвала хуткае прыбўленне колькасці жывёлы ў хляве. І жанчыне, якая не магла стаць цяжарнай, і сёння прапаюць пашукаць такі каменьчык. Мой тата лічыць, што гэта артэфакты першабытнага часу.

А на Івана Купалу трэба было вырваць самы вялікі куст чартапалоху і падвесіць на хляве да заходу сонца – каб скаціна «радзілася».

Калі ж дзіця часта хварэла, найперш патрабавалася «качаць пярэпалахі». Гэты папулярны ў нас рытуал праводзіла (і яшчэ праводзіць) паважаная на вёсцы жанчына, якая катала па жываце «пацыента» курныяе яйка, чытаючы малітву-заговор. Пасля вызначалі ступень «пярэпалаху» па выглядзе разбітай магічнай «прылады», часцей за ўсё суро́ва прыгаварыўшы, што «не ўсё выкачалі». Працэдурю можна было ажыццяўляць тройчы, каб пацуць задаволеная: «Усё! Дзюкй Богу, выкачалі!»

Бацькі апа́вядалі, як з вялікім здзіўленнем на сваім вяселлі пачулі трагічную песню аб смерці маладых закаханых, якую акапала выканала сваячка Аляксандра Масальскага. А праз тры дні ў такім жа свяце іншыя жаніх з нявестай пазнаёміліся з тым жа. Дарэчы, абедзве пары ўжо больш за 20 гадоў разам, усё пакуль добра.

Пахаванне таксама неабходзілася без аўтэнтычных спеваў. Мая родная бабуля, Алена Пятроўна Масальская, спакойна і паважна спявала-прыгаворвала свайму памерламу мужу, пыталася, чаму ён яе пакідае. Прапанавала ўстаць і паглядзець, колькі сяброў прыйшло правесці яго ў апошні шлях. На наша пытанне, хто яе навуць і чаму яна зрабіла так, стала жанчына проста адказала:

– Ніхто не вучыў, усе так рабілі.

І тата на поўным сур'ёзе наказаў жонцы, каб і на яго пахаванні было тое ж «сола».

Аднак сёння мы можам бачыць толькі кроплі той вялікай прасторы, у якой ведзьма была вельмі важным і неабходным аtryбутам жыцця. Сама ж Алена Пятроўна апа́вядала пра сваю

Валянціна Карончык з сяброўкамі (1959 год)

цяжкую хваробу, лячыць якую яе вазлі ў далёкім дзяцінстве да найбольш паважнай знахаркі Ракушкі. Дзяўчынка запамніла толькі вялікі боль і плач усю дарогу, якія апанавалі яе ў той момант. Аднак пасля «сеанса» стан здароўя палепшыўся, і зараз мы рыхтуем святкаваць 80-ы год нараджэння нашай бабулі.

Часта да ведзьмаў звярталіся па дапамогу ў вырашэнні канфліктаў, калі абвінавачаны ў крадзяжы грошай злодзей вяртаў усё пасля сур'ёзнай размовы.

Таксама хутка быў вызначаны чалавек, які падабраў згублены залаты пярсцёнак нашай свахі. Было названае месца, дзе ён знайшоў каштоўную рэч і дзе яго хавае. І пасля такіх аргументаў рэч вярнулася да гаспадара.

Мая маці Наталля Мікалаеўна, карэнная ўрадзжанка Кашалёў, помніць, як бега-

ючы з сяброўкай Ірынай, пачула перадачу вопыту:

– Гэта вось асінавы суко́к, ён ад лішай ў каровы.

Так вучыла сваю спадчынніцу Манька Крокасава, якую заўсёды запрашалі для вырашэння праблемы скісанна малака ў каровы. А муж гэтай Манькі мог зрабіць так, каб карова заходзіла ў хлёў. Толькі цікава, чаму даволі разумная жывёла ў якіхсьці момант пачынала катэгарычна адмаўляцца гэта рабіць?

Але дачцы сямейнае «мастацтва» не далася. А вось сын гэтых людзей, як кажуць, і сёння ў Мінску ў вольны час прымае людзей па некаторых «пытаннях». Магчыма, каб тут былі толькі хлусня і ўнушэнне, то ці трэба было прызнаваць дачку чараўнікоў «не здольнай»? І часта жыхары вёскі звярталіся не да ветэрынараў, а да правяраных «спецыялістаў».

З маленства ўнукі Алены Тарасавой маюць талент заговорваць птушак

Таксама ў пачатковай школе мама ад сваёй настаўніцы чула гісторыю пра чарнакіжніка, які жыў у суседнім сяле. Але ў сваёй вёсцы пра такіх яны не чулі.

Толькі не думайце, што калі дзяўчына з Кашалёў не лічыцца вядзьмаркай і не выглядае як чараўніца, ад яе нельга чакаць сюрпрызаў. У 1990-я гады муж адной з такіх прыгажуняў рыхтаваўся ў аспірантуру. І знайшоў сабе кіраўніка, які мог дапамагчы абараніць дысертацыю. Аднак, праз два дні, рыхтуючыся ехаць у Гародню на лёсавызначальную сустрэчу, пачуў ад свайго сябра, што месца ўжо занятае. Тым самым сябрам Валерам, які даведаўся пра ідэю Аляксандра, але сам жа ёю і скарыстаўся.

Глянуўшы на пакуты свайго мужа, жанчына папрасіла яе бліжэйшы час не чапаць, зайшла ў асобны пакой і ўзяла ў рукі калоду картаў. Пасля спакойна, як і ўсе кашалёўцы, сказала, што нічога ў Валеры з гэтым кіраўніком не атрымаецца.

Праз пяць гадоў дысертацыя пра маскоўска-літоўскія войны двойчы даходзіла да перадапошняга зацвяджэння ў Мінску. Першы раз усё загубіў Валера, не сцярпеўшы заўвагаў апанентаў. За што атрымаў «на гарэхі» ад навуковага кіраўніка за нявытрыманасць і глупства. На другой абароне ўжо скандал арганізаваў сам дацэнт, загубіўшы ўсе перспектывы на поспех.

Так што не гнявіце дзяўчынаў з гэтай вёскі Зельвенскага раёна. А таксама важных для іх людзей. Хто ведае, што можа пасля здарыцца.

Тут трэба адзначыць, што словамі «знахарка», «шаптуха» ў Кашалях не карысталіся. Кожная жанчына, што сапраўды ў нечым чароўным была заўважаная, лічылася ведзьмай. Але іх было ў Кашалях няшмат. І жанчыны, якія качалі перапалахі (у тым ліку і хлебнымі галушкамі), імі не лічыліся.

А вось чараўніцаў баяліся вельмі. І сёння ўсе пераказваюць, як адмовіўшыся

Гістарычны конкурс для моладзі

ПА-ЗА КАДРАМ:
ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці

ажаніцца з цяжарнай ад яго дачкоў ведзьмы Лісы, студэнт медінстытута хутка памёр. І нават судовая экспертыза прычынаў скону не вызначыла. (Выбачайце, аднак прозвішчы некаторых асобаў мы тут называем не будзем, таму што не ўсю інфармацыю мы можам пацвердзіць.)

Вялікую ролю ў жыцці кашалёўцаў маюць «вешчаныя сны». Калі вы запытаецеся ў жыхароў, ці можна ў гэта верыць, то пачуець кароткі адказ:

– Дык збываюцца ж.

Таму часта тэлефануюць у вёску да бабуляў іх дзеці і ўнукі, і паміж навінамі часта апісваюць свае «начныя прыгоды», каб часта пацуць ёмкае:

– Гэта нядобра.

Праўда, абгрунтаванне вы не дачакаецеся, таму што адыходзіць эпоха. І гэтая наша праца з'яўляецца сродкам захавання інфармацыі. Каб пасля сваім унукам апавядаць пра здзіўную вёску Кашалі, дзе сёння ўжо нікога не клічць ведзьмай. Можна, і добра.

Кірыла БУБНОЎ,
вучань 11 класа СШ № 1
г.п. Рось, Ваўкавыскі раён
Кіраўнік:
Аляксандр Валянцінавіч Бубноў

Дзіця трэба несці да бабкі качаць пярэпалахі

Спасцігнуць прыгажосць

У **Воранаўскай раённай бібліятэцы адбылася адкрыццё персанальнай выставы «Лірыка душы маёй» мясцовага паэта, кампазітара, спевака, мастака Дзмітрыя Лялькі.**

Нарадзіўся ён 22 траўня 1971 г. у Воранаве. Скончыў мясцовую сярэднюю школу (1988), Мірскае вучылішча рэстаўрацыйна-мастацкіх работ (з адзнакай, 1992). Атрымаў спецыяльнасць разчыка-сталара-інструктара. Працаваў настаўнікам у сельскай школе (1993). З 1996 г. – у рэстаўрацыйных майстэрнях за мяжой (у Польшчы і Германіі) аднаўляў мэблю XV – XVIII стст. У 1999 – 2001 гг.

мастак Воранаўскага РДК. Працаваў кіраўніком гурткавай працы ў Воранаўскім прафесійна-тэхнічным сельскагаспадарчым каледжы.

Дзмітрый піша вершы і музыку да іх. Як вынік – шматлікія перамогі ў рознага ўзроўню конкурсах і фестывалях. Выконвае песні на рускай, беларускай і польскай мовах. Ён займаецца разьбой: вырабляе скульптуры, статуэткі, мэблю.

Цяпер Д. Лялькі працуе педагогам, кіраўніком аб'яднання па інтарэсах «Палітра» і «Юны мадэліст» у Воранаўскім цэнтры творчасці дзяцей і моладзі. Яго вучні неаднаразова станавіліся прызёрамі разнастайных конкурсаў.

На адкрыцці выставы Дзмітрый Іванавіч пазнаёміў прысутных з карцінамі, што экспануюцца, распавёў пра тое, што падштурхнула яго да іх напісання. Пасля агляду ўсе нацешыліся аўтарскім выкананнем песень і вершаў. Прагучалі песні пра закаханага мастака «Как незаметно годы пролетели», а таксама «Афган», «А белы бусел не ляціць...». Бібліятэкары працягалі вершы пра родны Воранаўскі край, пра мары людзей, байку пра Паўка і Крата...

Сустрэча адбылася сапраўды займальнай і павучальнай.

Зарына ВАСЮКЕВІЧ, метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Воранаўскай раённай бібліятэкі

Дапамагчы майстру палёту

7 чэрвеня – Сусветны дзень свіргуля (стрижа). Шматкаму знаёмы яго пранзілівы крык – сімвал прыходу лета. Свіргуль – майстар палёту, але на зямлі бездапаможны. Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) пачала атрымліваць звароты па гэтых птушках: знаходзяць на зямлі дарослых асобінаў, але на вуліцах неўзабаве з'явіцца і птушаняты.

Як дапамагчы свіргулям, што трапілі ў бяду?

Свіргуль – самая хуткая птушка, якая амаль усё жыццё праводзіць у палёце, нават спіць. Птушаняты пакідаюць гняздо ўжо гатовымі да палёту. І калі птушанятак-подлеткаў у іншых птушак яшчэ тыдзень-два даглядаюць бацькі, то свіргуляныя на зямлі, хутчэй за ўсё, асуджаныя на гібель.

Дарослыя свіргулі таксама часам падаюць, сутыкнуўшыся з перашкодай, асабліва ў непагадзь. Здаровыя могуць узяцца за зямлі. Але часам іх знаходзяць людзі, забіраюць, а птушкі ад няправільнага догляду гінуць.

Свіргуль – не ластаўка і не шуляк. Важна правільна вызначыць від птушкі. У

свіргуля 4 пальцы скіраваныя наперад, у той час як у большасці птушак тры наперад, адзін назад. Крылы дарослых свіргулёў – як доўгія сярпы, у складзеным выглядзе выходзяць на 2-3 см за хвост. У свіргулёў, у адрозненне ад усіх нашых птушак, бруха той самай афарбоўкі, што і спіна – цёмна-бурае, а на падбароддзі ёсць светлая плямка, у той час як у падобных гарадскіх ластавак белыя грудзі і бруха.

– На свіргулях ёсць паразіты, але ніводзін на чалавека не можа перайсці – жада дырэктар АПБ Аляксандр Вінчэўскі. – Большасць – бяшчодныя блохі і кляшчы. Ёсць птушыная крывасоска, якая сустрэаецца толькі на свіргулях, у чалавека яна кроў не смочка, але можа напалохаць сваім выглядам. Гэта мужі даўжынёй 7 мм з прыплюснутым трохкутным целам і маленечкімі крыламі.

Дапамагчы вызначыць птушку могуць у Тэлеграм-чаце «Ціў-ціў».

Ніколі не падкідвайце свіргуля ўгору над асфальтам, не скідвайце з акна ці балкона. Вынесіце яго на адкры-

тую прастору (стадыён, поле), падыміце на далоні: здаровы свіргуль зляціць і па спіралі пачне падымашча ўгору.

Калі ж ён пасля некалькіх спробаў не паляцеў, яму патрэбны догляд. Агледзьце, ці няма ў яго траўмаў, пералому крыла, ці не выступіла дзе кроў. Калі такое ёсць, звяртайцеся да ветэрынара-арнітолага.

У дарослых свіргулёў, якія ўпалі, траўмы звычайна ёсць. Спецыяліст прызначае лячэнне, якое ў выпадку лёгкай траўмы зойме ад тыдня да двух месяцаў.

Птушаня ці дарослы? Птушаняты свіргулёў пачнуць з'яўляцца на вуліцах не раней за сярэдзіну чэрвеня. Ва ўсіх малодзенкіх селетніках птушак лапкі светла-ружовыя, а ў дарослых – чорна-шэрыя.

У птушанятаў пёркі па крайчыку белыя, на канцы пёраў ёсць пух, пёры крылаў і хваста часткова ці цалкам у трубкачых (у подлеткаў трубкачак можа не быць). У дарослых апярэнне раўнамерна чорнага ці бурага колеру.

Падабранае птушана трэба шмат і правільна карміць, пакуль яно не будзе гатовае

Дзе варты бываць

Школа даследавання спадчыны

Мастак-жывапісец, скульптар, мастак-манументаліст, тэатральны дэкаратар, архітэктар – вось няпоўны спіс прафесійных майстроў, якія аб'яднаныя далучэннем да прафесіі РЭСТАЎРАТАР. 8 чэрвеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі адкрылі выставу «**Зандажы і міражы рэстаўрацыі**», што стала першым творчым праектам фестывалю манументальнага мастацтва «Манумент» Беларускага саюза мастакоў. У экспазіцыі прадстаўлена творчасць мастакоў творчага аб'яднання «Bastalija», якія яшчэ ў студэнцкія гады, захапіўшыся ідэямі і асобай свайго настаўніка Алега Хадзькі, звязалі свой творчы лёс з Рэстаўрацыяй.

Аднак рэстаўрацыя для сябраў суполкі «Bastalija» – гэта не прафесійнае абмежаванне дзейнасці. Не можа існаваць сам па сабе аб'ект гісторыка-культурнай спадчыны без гісторыі, а спадчына складаецца з усяго культурнага набытку розных галінаў творчасці цэлых пакаленняў яго стваральнікаў.

Сам працэс рэстаўрацыі аб'ектаў спалучае два складнікі: «Зандажы» і «Міражы». Гэтае словазлучэнне вырацаванае цягам шматгадовай працы і з'яўляецца асноўным правілам творчага падыходу да кожнага аб'екта даследавання. Зандажы як навука-практычнае раскрыццё аб'екта і Міражы – яго міфалагічна надбудова. Толькі сабраўшы разам усе факты і міфы, у нас з'явіцца магчымасць скласці праўдзівую карціну даследавання. «Va, pensiero, sull'altorote! (Ляці, думка, на залатых крылах!)» – гэтыя радкі з оперы Джузэпэ Вердзі «Набука» сталі дэвізам выставы. Рэстаўрацыя – гэта не толькі тэхналогія, навука, умельства. Яна патрабуе творчага падыходу да кожнага новага аб'екта. Мастакі-рэстаўратары аб'яднання «Bastalija» працуюць з аб'ектамі, што ўваходзяць у скарбніцу айчынай спадчыны, і гэта накладвае дадатковую адказнасць за кожны практычны крок, які прымаецца калегіяльна ў спрэчках і доказах.

У выставачнай зале музея наведнікі знамяцца з чатырма асноўнымі складнікамі Беларускага мястэчка – царква, касцёл, сінагога і сядзіба. На выставе прадстаўлены матэрыялы даследавання роспісаў Вялікай сінагогі ў Слоніме, сядзібы ў Лошыцы, Мінскага Свята-Петра-Паўлаўскага сабора, капэлы Унебаўззяцця Найсвяцейшай Дзевы Мары палацава-замкавага ансамбля ў Нясвіжы.

Увесь матэрыял выставы – гэта не столькі падрыхтоўчая графічная праца рэстаўратараў-практыкаў (копіі, фіксацыя страў, праекты аднаўлення страчанага, распрацоўка экспазіцыйнай падачы і г.д.), выкананая дзеля аднаўлення таго ці іншага аб'екта. Найперш гэта школа даследавання суцэльнага гісторыка-культурнага пласта, які ўбірае ў сябе шырокі дыяпазон узаемапералепценых складнікаў: выяўленчае мастацтва, музыка, песенны фальклор, традыцыя, мова...

У рамках выставы, якая працуе па 4 ліпеня, адбываюцца аўтарскія экскурсіі мастакоў-рэстаўратараў творчага аб'яднання «Bastalija».

Паводле наведання арганізатараў

Фота Мікалая ВАРАБ'Я

ляцець. За тыдзень да вылету яно пачне актыўна махаць крыламі.

Дзе ператрымаць свіргуля? Пакладзіце ў чыстую скрынку памерам не меней за 30x20 см, каб птушка магла расправіць крылы. Вышыня мусіць быць не меншая за 15 см, каб не выбралася. У клетку ні ў якім разе не саджайце: папсуоўца пёры. На дно скрынкі пакладзіце папярковы ручнік, які рэгулярна мяняйце.

З кім параіцца наконт догляду за свіргулём? На жаль, далёка не ўсе ветэрынары маюць веды і досвед па лека-

ванні птушак. Парады могуць даць у групе дапамогі свіргуляц: https://vk.com/strizh_by. Знайсці інфармацыю можна і на форуме mybirds.ru.

Калі вы хочаце стаць валанцёрам па ратаванні свіргулёў, пішыце на v.puzhuk@gmail.com.

Птушка «Жывой вясны». Свіргульлічніца вестуном вясны. Успомніце, калі дзе сёлета вы заўважылі свайго першага свіргуля, і заняцце назіранне на інтэрактыўную карту «Жывой вясны» (<http://springalive.net/be-by/migrations/addnew>).

Паводле наведання АПБ

Чэрвень

14 – Маслан Ісаак Яфімавіч (1921, Мінск – 1996), мастак-афарміцель, графік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

14 – Сарокін Ігар Дзмітрыевіч (1931), спявак (драматычны барытон), народны артыст Беларусі, заслужаны артыст Расіі – 90 гадоў з дня нараджэння.

15 – Зарэмба Мікалай Іванавіч (1821, Віцебская губ. – 1879), музычны тэарэтык, педагог, кампазітар – 200 гадоў з дня нараджэння.

15 – Кабуш Уладзімір Трафімавіч (1941, Дуброўна), вучоны ў галіне педагогікі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1988), выдатнік народнай асветы Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Каравайчык Павел Гіляравіч (1896, Любча – 1937), культурны дзеяч, літаратуразнаўца, крытык, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

15 – Каратынскі Віцэнт Аляксандравіч (1831, Карэліцкі р-н – 1891), пісьменнік, перакладчык – 190 гадоў з дня нараджэння.

15 – Рабушка Людміла Іванаўна (1951, Мінск), артыстка балета, тэатразнаўца, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

16 – Лукас Дзмітрый Аляксандравіч (1911, Віленская губ. – 1979), кампазітар, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

17 – Гапіенка Валянцін Міхайлавіч (1946), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1988) – 75 гадоў з дня нараджэння.

17 – Літвінка Франя Міхайлаўна (1941, Барысаў), мовазнаўца, педагог, выдатнік народнай адукацыі – 80 гадоў з дня нараджэння.

17 – Сірага Мікалай Васільевіч (1941), баяніст, дырыжор, кампазітар, аранжыроўшчык, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

18 – Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А.В. Суворова (Кобрын; 1946) – 75 гадоў з часу заснавання.

18 – Шыдлоўскі Аляксандр Канстанцінавіч (1911, Смаргонскі р-н – 2002), дзеяч самадзейнага мастацтва, кампазітар, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

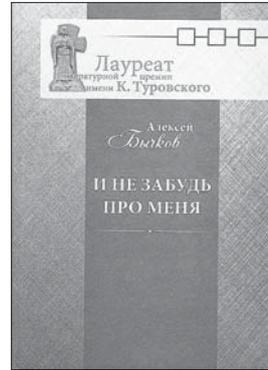
Сям'я – гэта дом, а дом – сям'я

Такая высока напрошваецца, калі чытаеш новую кнігу Аляксея Бычкова «И не забудь про меня», што летась выйшла ў мазырскім выдавецтве «Калор». Яе склалі п'есы «I не забудзь пра мяне» і «Букет для Папялушкі».

Аўтар – вядучы актёр Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, рэжысёр, драматург, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Піша на беларускай і рускай мовах, аўтар многіх кніг і п'ес, пастаўленых у розных тэатрах краіны.

П'есы дапаўняюць адна другую, прапагандуюць сямейныя каштоўнасці, вярнасць сям'і і родным людзям, паказваюць імкненне герояў да добра і актыўнага супрацьдзеяння злу.

У першым творы А. Бычкова адлюстроўвае сучаснае жыццё гарадской сям'і, у якой загінуў гаспадар. Засталіся яго маці, жонка і дзве дачкі – жаночае царства. На першым часе ім цяжка ў новай сітуацыі, калі не стала надзейнага мужчынскага пляча, тым не менш яны змагаюцца з нягодамі, што раптоўна зваліліся на іх. Асноўным стрывнем, які не толькі ўтрымаў сям'ю, дзе пачаліся праблемы, але зрабіў яе яшчэ больш маналітнай, выступае бабуля Вера Фёдарэўна. Яна нясе ў сям'ю пазітыў, клопаціцца і дапамагае ўсім словамі і справай, працяляе шчодрасць, дэманструе аптымізм, веру ў людзей і справадлівасць. Мяркую, нездарма аўтар даў ёй такое імя. Гэта

энергічная жанчына робіць усё магчымае для шчасця іншых. Таму хоць і не ўсе героі п'есы жывуць пад адным дахам, іх сям'я ўяўляе сабой менавіта дом, свой агульны дом.

Другі твор паказвае жыццё дзіцячага дома, дзе выхаванцы таксама па-сутнасці – адна, толькі вялікая і складаная, сям'я. І тут часта вельмі няпросты наладзіць добразычліва, шчырыя стасункі паміж «сямейнікамі». Напрыклад, адна з гераяў, выхаванка Лера, у спрэчцы ў запале дакарае дырэктара дзіцячага дома Святлану Мікалаеўну: «У вочы жывы па-добраму ўсё казалі: "Ты мне, як дачка", "Ты мой гонар", а на справе вы ні на хвіліну не можаце дапусціць, каб ваш сын ажаніўся з дзедмаўкай». Але ж імкненне да добра і спра-

вадлівасці, увага і павага да іншых даюць магчымасць і тут зрабіць сям'ю, нават такую, шчаслівай. Хаця, па словах дырэктара дзіцячага дома, дзіця павінна жыць у сям'і. А мацярынская любоў – найвышэйшая: самая моцная, надзейная, здольная тварыць цуд...

За гэтую кнігу А. Бычкова прысуджаная прэмія імя Кірылы Тураўскага за 2020 год. Трэба адзначыць, што драматург такой прэстыжнай прэміяй Гомельскага абласнога выканаўчага камітэта быў ужо ўганараваны за іншую кнігу ў 2015 годзе. А ў 2001-м выйшла кніга гэтага пісьменніка «Цудоўная казка – прыгожая песня», куды ўвайшлі чатыры п'есы-казкі для дзяцей. П'есы «Прыгоды маленькай Бабы Ягі» і «Цудоўная казка – прыгожая песня» былі пастаўлены на сцэне Гомельскага абласнога драматычнага тэатра і на сцэне Рэспубліканскага тэатра Беларускай драматургіі ў Мінску. У 2013 годзе выдадзеная п'еса «Не толькі оружием» пра лёс і дзейнасць графа М. Румянцава. Яе сцэнічная версія «Каханне на адлегласці зорак» была ажыццэўлена ў Гомелі на сцэне палаца Румянцавых і Паскевічаў.

Варта дадаць яшчэ адзін цікавы факт у біяграфіі драматурга і рэжысёра А. Бычкова: ён – куратар і непасрэдны ўдзельнік шведска-беларускага праекта «Тэатр у турме» (з 2004 года).

Міхась СІЛВА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПУХАВІЧЫ (заканчэнне артыкула). Музей мае 5 экспазіцыйных залаў, каля 4 тыс. экспанатаў асноўнага фонду. У экспазіцыі археалагічныя і нуміз-

матычныя калекцыі, друкаваныя выданні, дакументы і кнігі з асабістай бібліятэкі сям'і Бонч-Асламоўскіх, прылады працы і побыту сялянцаў XIX – пачатку XX ст. (кро-

сны, сохі, плугі, граблі, косы, вільі, каўшы, ступы, дзежы, прасніцы, верацёны, начоўкі, цэбар, черніца, жорны, лапаты, бязмены, ліхтары, кавальскія і сталярныя інструменты, калаўроты, ручнікі, поцілкі, абрусы, коўдра і інш.), беларускае нацыянальнае адзенне, дакументы пра розныя перыяды гісторыі вёскі і раёна, матэрыялы пра земляюў – удзельнікаў грамадзянскай вайны 1918 – 1920 гг. і Вялікай Айчыннай вайны, прадметы вязняў лагераў

смерці, асабістыя рэчы і ўзнагароды воінаў, партызанаў і Герояў Саветаў Саюза, кампазітара І. Лучанка (ураджэнец раёна), калекцыя малюнкаў і карцін мастака-партызана Г. Бржазоўскага, рукапісныя творы пісьменніка-земляка Васіля Гарбачэвіча, прадметы ручной апрацоўкі лёну і вырабы з яго XIX – пачатку XX ст. Зберагаюцца ўзоры прыкладнага мастацтва. Створаная экспазіцыя пчалярства.

У в. Блужа працуе аддзел Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея «Музей Героя Саветскага Саюза Мікалая Чэпіка» (ваіна-інтэрнацыяналіста, які загінуў у Афганістане). У в. Гарэлец дзейнічае «Музей партызанскай славы», аддзел, што распаўвае аб партызанскім руху ў раёне ў гады Другой сусветнай вайны. У г. Мар'іна Горка існуюць «Музей і мастацкая галерэя» (ёсць літаратурны пакой паэта, драматурга Алеся Бачылы, экспазіцыя «Якуб Колас: прырода і людзі роднага краю», зала «Прырода»; у экспазіцыі аддзела прадстаўлены жывапіс і графіка выхадцаў раёна Васіля Барташэвіча, Леаніда Леўчанкі, Аляксандра Фінскага, і тых, хто звязаны з раёнам, – Леаніда Гоманова, Васіля Рысчына, Г. Бржазоўскага).

Будынак Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея

Дырэктар музея А. Праноŭіч у музейнай экспазіцыі